

ICIP

EINES DE PAU,
SEGURETAT
I JUSTÍCIA

#28

POLÍTIQUES LOCALS DE SEGURETAT HUMANA I COMUNITÀRIA

Bones pràctiques a la demarcació
de Barcelona

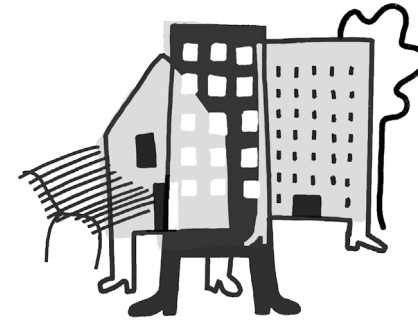
Nora Miralles Crespo

Nora Miralles Crespo

**POLÍTIQUES LOCALS DE SEGURETAT
HUMANA I COMUNITÀRIA**

Bones pràctiques a la demarcació de Barcelona

ICIP

INSTITUT
CATALÀ
INTERNACIONAL
PER LA PAU

#28

Aquest llibre també ha estat editat en PDF i ePub seguint criteris de sostenibilitat. La col·lecció «Eines de pau, seguretat i justícia» vol ser un suport útil per a les persones que, amb diferents graus d'implicació, se senten compromeses amb el treball per la pau.

© Nora Miralles, 2022
© Grup de treball sobre seguretat pública a Catalunya (ICIP), 2022
© Institut Català Internacional per la Pau (ICIP), 2023
Disseny gràfic i maquetació: Arianne Faber
© Il·lustració de la coberta: Arianne Faber
Realització editorial: La caníbal, S.C.C.L.

Institut Català Internacional per la Pau
C. Aragó 244 08027 Barcelona
Tel.. 935 544 270 / icip@icip.cat
www.icip.cat

D. L.: B 2351-2023
ISBN: 978-84-19326-32-4

Aquesta obra està subjecta a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 2.5 Espanya de Creative Commons. Per veure'n una còpia visiteu <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/es/>. Es permet la còpia, distribució i reproducció d'aquesta obra sempre que es faci sense ànim de lucre, se n'acrediti l'autoria i es mantingui la nota de llicència.

Nora Miralles Crespo (Barcelona, 1987) és periodista, activista feminista i investigadora sobre seguretat, gènere i drets humans al Centre Delàs, a l'Observatori de Drets Humans i Empreses a la Mediterrània (ODHE) i a Shock Monitor. És membre del grup de treball de l'ICIP sobre seguretat pública a Catalunya, sòcia de la cooperativa Sudergintza i forma part de la Women's International League for Peace and Freedom (WILPF). Va cursar un Màster de Gènere, conflicte i Drets Humans a la Ulster University (Belfast) i un Màster en Relacions Internacionals, Seguretat i Desenvolupament a la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB). Ha escrit nombroses publicacions sobre pau i conflictes internacionals, cultura militar, migracions, gènere i polítiques de seguretat. També ha col·laborat en mitjans de comunicació com el *Diari Ara*, *El Periódico de Catalunya*, *El Mundo*, *La Directa*, *Media.cat*, *Revista 5W*, *Píkara Magazine*, *Sentit Crític*, *Vice News* i *CTXT*.

Sumari

Presentació	8
Introducció i metodologia	12
Bones pràctiques	20
Plans locals de seguretat. Mataró	21
Mediació veïnal i comunitària. L'Hospitalet de Llobregat	28
Participació ciutadana. Sabadell	35
Justícia restaurativa. Castelldefels	42
Enquestes de victimització i recollida d'informació. Barcelona	48
Disseny ambiental. El Prat de Llobregat	54
Perspectiva de gènere i feminista. Berga	64
Conclusions i recomanacions	74

Presentació

En l'imaginari col·lectiu impera l'assumpció que parlar de seguretat a l'àmbit municipal implica fer front a la delinqüència, i fer-ho mitjançant mecanismes policials i penals. No obstant, des de l'ICIP situem la seguretat en una dimensió teòrica i pràctica molt més àmplia que requereix d'un enfocament menys restrictiu que el que l'assimila a la garantia de l'ordre públic i, en conseqüència, a l'estrictament policial.

En nom de la seguretat pública s'haurien de gestionar tot el ventall de violències, també les relacionades amb la violència psicològica, socioeconòmica i política, i s'haurien de considerar totes les seves expressions, que sovint tenen una arrel cultural i estructural. En aquest sentit, parlar de proveir seguretat hauria d'implicar la garantia de mecanismes que tinguin com a objectiu últim el benestar de les persones i els territoris, i la possibilitat d'una vida sostenible i digna. Si bé la policia pot tenir un paper important en la producció i execució de polítiques públiques de seguretat, cal preguntar-nos si ha d'assumir-ne el rol principal. Considerem que, dins del model de seguretat, encara és una assignatura pendent el reconeixement d'altres professions i actors que també aborden diàriament problemàtiques socials i contribueixen a la gestió de les necessitats i vulnerabilitats humanes i a la conseqüent provisió de seguretat.

De fet, hi ha una tendència a incrementar el rol policial en la gestió dels conflictes comunitaris, especialment en àrees urbanes i en municipis de mida mitjana-gran. Els propis cossos policials, però, expressen sovint la dificultat d'assumir aquesta ampliació de les pròpies funcions i responsabilitats, per insuficiència de recursos o per manca d'expertesa. Alhora, admeten que no sempre és viable canalitzar aquesta demanda creixent de la ciutadania, grups de pressió o actors polítics, perquè sovint no compten

amb un reconeixement social que els permeti actuar de manera còmoda i preventiva. Cal tenir present que, en ocasions, la mera presència policial escala el conflicte que es pretén abordar perquè la seva condició jurídica d'autoritat pública i els poders especials atorgats -de potestat sancionadora i de l'ús de la força- poden condicionar de manera directa la possibilitat d'una gestió positiva per a totes les parts. Creiem, per tant, que cal obrir l'obturador i copsar tota la panoràmica quan parlem de seguretat: qui la pot i l'ha de proveir? Com ha de fer-ho? La nostra intuïció és que no pot ser una aposta única, parcial o segmentada. Ens calen respostes polítiques més ambiciosos i integrals, que mobilitzin una diversitat d'actors institucionals i socials alhora perquè, si bé sovint es detecten necessitats i objectius compartits, manquen perspectives i espais comuns d'actuació.

Aquesta publicació exposa un compendi de pràctiques que posen en valor els esforços d'ajuntaments de la demarcació de Barcelona que, des de fa dècades, treballen amb un marc de referència sobre seguretat que va més enllà de la visió limitada de la seguretat ciutadana. Són iniciatives que ens resulten innovadores perquè es basen en la cohesió social, en eines de gestió de conflictes no únicament policials i en la necessitat de responsabilitzar també la ciutadania en el disseny de polítiques.

El llibre es publica en el marc de la línia de treball «Alternatives de seguretat» de l'ICIP, l'objectiu de la qual és promoure discursos i pràctiques alternatives a la noció tradicional de seguretat. Aquesta possibilitat d'oferir un recull que serveixi com a eina de referència sorgeix, concretament, en el Grup de treball sobre seguretat pública a Catalunya, que l'ICIP impulsa i coordina des de 2021, i del qual la Nora Miralles n'és membre activa. L'equip advoca per la reapropiació del concepte de seguretat des de l'esfera del pacifisme i el feminisme, més que centrar el debat en com redirigir els recursos públics de la seguretat a altres objectius polítics, ja que creiem que l'àmbit social i l'àmbit de la seguretat no haurien d'entendre's com a antagonics. Així, el grup neix amb la voluntat de facilitar espais d'anàlisi i reflexió conjunta entre col·lectius socials, cossos policials, governs locals i altres actors de seguretat estratègics a Catalunya.

Malgrat la menor disponibilitat de recursos humans i econòmics, l'àmbit local té una gran potencialitat per actuar i transformar positivament la quotidianitat de les persones. En aquest sentit, pensem que les pràctiques analitzades tenen potencial de rèplica pel seu propi caràcter transformador i contribueixen a la promoció de polítiques públiques de seguretat humana i seguretat comunitària i connectades amb la cultura de pau, els drets humans, la convivència pacífica i la transformació positiva dels conflictes. Tot i així, destacar aquestes iniciatives no significa que l'acció dels ajuntaments sigui totalment exemplar, però són experiències que compten amb un reconeixement social i que assoleixen impactes positius en la seguretat de les persones, i per aquest motiu és important visibilitzar-les. Al cap i a la fi, són exemples que ens conviden a qüestionar el model de seguretat vigent a Catalunya i ens ofereixen altres camins que creiem que val la pena recórrer.

SANDRA MARTÍNEZ DOMINGO

Coordinadora de l'àrea «Alternatives de seguretat»

Institut Català Internacional per la Pau

Introducció i metodologia

La seguretat i la percepció d'aquesta constitueixen un repte creixent per a les polítiques públiques en l'àmbit local. En les darreres dècades, els municipis i en especial les àrees urbanes s'han vist interpel·lats gradualment a enfortir les seves capacitats de gestió sobre la seguretat i la convivència, articulant una visió integral de l'acció local i desenvolupant estratègies de prevenció de la violència i de la criminalitat. Tanmateix, aquest procés ha estat marcat per les tensions entre la incorporació de visions sobre la seguretat que van més enllà de la seguretat ciutadana, exclusivament pensada com a un petit nombre de delictes visibles a l'espai públic,¹ i l'avenç d'un procés securitzador que ha augmentat el control social i expandit les tecnologies de vigilància.

Loïc Wacquant parla de la desdiferenciació social entesa com el deteriorament de les relacions socials i de l'entramat organitzacional,² la ruptura de vincles comunitaris, la incertesa econòmica, la securització dels conflictes socials i polítics, la violència intra-comunitària i l'exclusió social progressiva de cada vegada més sectors. Aquest fenomen ha generat una sensació d'exposició i desemparament que ha contribuït a col·locar la inseguretat a les primeres posicions de les enquestes sobre preocupacions de la ciutadania³ d'alguns municipis de la demarcació de Barcelona, que

—tanmateix— les dades revelen com un dels territoris més segurs d'Europa.⁴ La manca de correlació entre el fet delictiu i la inquietud de la ciutadania per la inseguretat percebuda, indica la necessitat d'anar molt més enllà de l'equivalència entre seguretat i crim, impulsant una governança amb visió àmplia, que tingui en compte esferes com les relacions econòmiques, racials i de gènere, la incidència de les violències estructurals, l'aïllament social i la ruptura de vincles o la gestió de la vulnerabilitat.

Una de les etapes clau d'aquest procés va ser la creació del Fòrum Europeu per la Seguretat Urbana (EFUS) —una xarxa europea creada l'any 1987 a Barcelona amb el suport del Consell d'Europa i que ja aglutina més de 250 ens locals—, així com la celebració de la conferència internacional sobre la seguretat urbana i la prevenció de la criminalitat de l'any 1989 a Montreal. A partir de l'any 1995, el procés es va reforçar amb l'adopció, per part de de Nacions Unides, de programes com «Safety Governance Approach in Urban Environments for Safe, Inclusive and Resilient Communities», i de la publicació d'una sèrie d'orientacions que posen l'accent en la importància de les estratègies de prevenció i la coordinació amb els operadors, públics i privats, que actuen sobre les causes de la delinqüència, la violència i els riscos, des de l'àmbit local.⁵

A Catalunya, el desenvolupament de criteris directors per a les polítiques locals de seguretat, a través de guies i recursos, ha facilitat l'accés dels municipis a plans i estratègies harmonitzades, en consonància amb allò disposat al Pla general de Seguretat de Catalunya.⁶ En la seva edició

1. Baratta, A. (1997). «Política criminal: entre la política de seguridad y la política social», a *Delito y Seguridad de los habitantes*. Carranza, E. (coord). México: Siglo XXI

2. Wacquant, L. (2001). «Elias en el gueto negro», a *Parias urbanos. Marginalidad en la ciudad a comienzos de milenio*. Buenos Aires: Manantial, p. 104-119.

3. Pauné, M. (03/01/2019). «La inseguretat ja és la primera preocupació dels barcelonins». *Tot Barcelona*.

4. *Diari Ara* (23/08/2021). «*The Economist* situa Barcelona com la quarta ciutat més segura d'Europa».

5. UNODC (2020). *Safety Governance Approach for Safe, Inclusive, and Resilient Cities: A Practical Guide for conducting Safety Governance Assessments in urban environments*.

6. Conjunt d'actuacions que impulsa el Govern per tal de garantir la seguretat de les persones, els béns i el medi ambient. La Llei 4/2003, de 7 d'abril, d'ordenació del sistema de seguretat pública de Catalunya, a l'article 15, n'estableix l'elaboració, així com el contingut i la periodicitat.

de 2014-2015,⁷ el Pla assenyala l'especial rellevància d'innovar i desenvolupar tècniques de prevenció situacional en l'àmbit local, que modifiquin o eliminin aquells elements de l'entorn físic que faciliten l'aparició de problemes de seguretat; de prevenció comunitària, que recolzin les iniciatives ciutadanes orientades a abordar els problemes de seguretat; i tècniques de prevenció social, orientades a evitar i reduir situacions d'exclusió i de risc socials. També la *Guia per a l'elaboració de plans de seguretat locals*, publicada pel Departament d'Interior de la Generalitat l'any 2013, recomana que l'administració desplegui una visió «que abasti els objectius de les polítiques públiques de seguretat, la capacitat de servei dels diferents actors, la sensibilitat de les demandes de la ciutadania i la disponibilitat d'instruments que n'assegurin la coordinació i garanteixin la resposta».⁸ Si bé els àmbits proposats per a la diagnosi dins d'aquesta eina no escapen del marc estret de la Llei 4/2003 (policia i seguretat privada, protecció civil, la prevenció d'incendis i els salvaments –emergències–, el joc i els espectacles i el trànsit), sí que s'hi apunten qüestions que poden ajudar a delimitar bones pràctiques en aquest camp. No obstant això, les polítiques públiques de seguretat dels municipis de la demarcació de Barcelona continuen essent molt disperses entre elles. Cal destacar que hi ha ciutats de mida gran i mitjana-gran amb una alta capacitat d'innovació en qüestions com la mediació, la participació de la ciutadania i la comunitat o les mesures de justícia restaurativa, alineades en major o menor mesura amb enfocaments multidimensionals, holístics i centrats en les persones i les comunitats i emmarcades en la promoció i respecte dels drets hu-

7. Departament d'Interior. *Pla general de Seguretat de Catalunya 2014-2015*. Generalitat de Catalunya.

8. Departament d'Interior (2013). *Guia per a l'elaboració de plans locals de seguretat*. Generalitat de Catalunya.

mans i fonamentals de la ciutadania, tal com proposa el paradigma de la seguretat humana.⁹

Quan parlem d'innovació, doncs, ho fem considerant que els ajuntaments més grans de la demarcació, com Barcelona, Cornellà, l'Hospitalet o Mataró, fa dècades que treballen amb un marc de referència sobre seguretat que va més enllà de la visió tradicional de la seguretat ciutadana. Es basen en marcs de cohesió social, en la separació entre convivència –és a dir, la necessitat de coexistir de forma respectuosa amb els altres en un espai i, en especial, a l'espai públic– i el que és estrictament seguretat, en la necessitat de responsabilitzar la ciutadania en el disseny de polítiques de seguretat o en les eines de gestió de conflictes no policials. Són iniciatives que s'alineen, també, amb els Objectius de Desenvolupament Sostenible¹⁰ número onze (Ciutats i comunitats sostenibles) i setze (Pau, justícia i institucions sòlides), adoptats com a horitzó per a l'any 2030, així com amb la proposta de l'Agenda de ciutats per la convivència i la pau,¹¹ a la prevenció i eliminació de totes les formes de violència i en coherència amb els principis del desenvolupament sostenible, la mediació i gestió no-violenta de conflictes, els drets humans, la igualtat de gènere, la transparència i la protecció del medi ambient.

Per tot el que s'ha exposat, a continuació es recull un compendi d'allò que considerem bones pràctiques en seguretat. Es parteix, doncs, de la convicció que el foment de processos de participació i desenvolupa-

9. Promoguda per Nacions Unides, és una concepció holística de la seguretat que promou la protecció de les persones sota la lògica del desenvolupament humà, el dret a la ciutat i la construcció comunitària. La seguretat humana integra tres llibertats: l'alliberament de la por, de la necessitat i la misèria, i la llibertat de viure amb dignitat. Alhora, contempla set dimensions de la seguretat: econòmica, alimentària, sanitària, ambiental, personal, comunitària, i política.

10. L'Agenda 2030, aprovada per Nacions Unides, prescriu un sistema de disset objectius de desenvolupament sostenible, a través dels quals es proposa abordar els grans reptes globals, des de la lluita contra la pobresa o el canvi climàtic fins a l'educació, salut, la igualtat de gènere, la pau o les ciutats sostenibles.

11. AIPAZ, Agenda Local de Paz y Convivencia.

ment comunitari i la promoció d'un marc garantista enfront l'enfocament punitiu, poden contribuir a construir societats cohesionades i una xarxa ciutadana i veïnal forta, amb vincles de suport i cooperació que actuïn com a garants de la convivència i frenin les violències socials. La majoria de les experiències recollides han estat implementades en municipis de mida gran i mitjana-gran. Tot i així, s'inclouen claus per a la seva adaptació a governs locals amb menor disponibilitat de recursos humans i econòmics.

Cal destacar, però, que l'impuls de bones pràctiques en seguretat local i d'obertura a paradigmes i visions àmplies sobre la qüestió va en paral·lel a altres tendències també creixents, més alineades amb el model tradicional de seguretat ciutadana, com ara l'expansió de tecnologies de vigilància massiva, amb impactes potencials en drets emergents com el dret a la privacitat, o l'ampliació acrítica del nombre d'efectius policials sense una estratègia d'eficiència i de revisió del rol dels diferents actors de seguretat al municipi.

Metodologia

A efectes de recollir les dades necessàries per a elaborar aquest informe de bones pràctiques en seguretat local, s'ha dut a terme un procés orientat a quatre nivells:

1. Recerca d'informació exhaustiva sobre experiències institucionals innovadores entorn a la seguretat, a la demarcació de Barcelona.
2. Observació de processos actuals i finalitzats, tant al Departament d'Interior, com a la Diputació de Barcelona i als diferents governs municipals i policies locals.

3. Entrevistes a persones referents del desplegament de polítiques, iniciatives i experiències seleccionades per a la seva anàlisi:

- Sònia Andolz. Directora General d'Administració de Seguretat de la Generalitat de Catalunya.
- Joan Miquel Capell. Director del Gabinet de Previsió i Seguretat de la Diputació de Barcelona.
- Eulàlia Doltra. Referent de violències masclistes de l'Àrea d'Igualtat i Sostenibilitat Social de la Diputació de Barcelona.
- Diego Fernández. Director de Seguretat, Civisme i Convivència de l'Ajuntament de Mataró.
- Arnau Funes. Cap de l'equip d'actuació integral de Sant Cosme a l'Ajuntament del Prat de Llobregat.
- Xavier Gómez. Educador social i coordinador del Servei de Previsió i Gestió de Conflictes de Convivència al barri de Sant Cosme del Prat de Llobregat.
- Francesc Guillén. Responsable de Projectes i Organització del Departament d'Interior de la Generalitat de Catalunya.
- Joan Jordán. Sotsinspector de la Policia Local de Sabadell i referent de mediació policial.
- Susanna Moreno. Tinenta d'Alcaldia de Capellades (Anoia).
- Óscar Negrodo. Coordinador del Servei de Mediació Comunitària de l'Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat.
- José M. Osuna. Alcalde de Ripollet (Vallès Occidental).
- Amadeu Recasens. Excomissionat de seguretat de l'Ajuntament de Barcelona.
- Anabel Rodríguez Basanta. Directora del Servei de Drets de Ciutadania i Diversitat de l'Ajuntament de Barcelona.
- Àngela Rubí. Tècnica de Participació Ciutadana de l'Ajuntament de Castelldefels.
- Glòria Rubio. Exregidora de Participació Ciutadana i Intervenció comunitària de Sabadell.

4. Revisió de documentació generada en aquests processos, incloent els plans de seguretat local, els memoràndums, els indicadors, les polítiques implementades i els resultats obtinguts.

El cribratge i la selecció de les experiències, així com el seguiment del procés de recerca, s'ha realitzat en el si del grup de treball sobre seguretat pública a Catalunya, de l'ICIP.

També cal destacar que, en general i en relació als perfils entrevistats, s'ha detectat una masculinització encara prevalent en les posicions de responsabilitat en termes de seguretat, tant a nivell local com supra-local. Aquesta realitat, així com la manca total de presència de persones racialitzades en els processos institucionals de governança en seguretat, condiciona i limita les visions existents entorn a la seguretat i les experiències i aprenentatges que fonamenten les polítiques.

Bones pràctiques

El recull i l'anàlisi que s'exposa a continuació parteix de la concepció de la seguretat local, que el Pla Estratègic d'ONU-Habitat (2008-2013) defineix com el resultat de les polítiques locals sobre prevenció de la delinqüència, enfocades a les dimensions socials, espacials i situacionals. En aquest informe, però, s'abraça també totes aquelles polítiques realitzades des de regidories, com les de seguretat, convivència, urbanisme o participació, que tenen un efecte en la seguretat objectiva o en la seguretat percebuda de la ciutadania. També s'hi destaquen aquelles que s'impulsen de forma coproduïda entre govern local i comunitat o que són liderades pel teixit veïnal, associatiu i comunitari.

Pel que fa als criteris de selecció d'experiències i processos determinats sota el nom de «bones pràctiques», s'han considerat aquelles polítiques i accions que tenen una òptica comunitària i que s'han demostrat eficaces i adequades al context concret i a les problemàtiques específiques del municipi. Són iniciatives que, de manera més directa o indirecta, serveixen per promoure i materialitzar els pilars estructurals d'una seguretat humana i feminista, aquella vinculada al benestar, la igualtat i l'equitat, la cura, la cultura de la pau, la gestió democràtica i la transparència, el desenvolupament local i comunitari, la convivència i cohesió social, la transformació de les violències i el respecte als drets humans i fonamentals.

En l'elecció del marc territorial, es considera la demarcació de Barcelona com una regió amb pràctiques especialment destacables en termes de polítiques locals de seguretat comunitària alineades amb la seguretat humana i feminista. Es detecta, també, un èmfasi notable de la Diputació de Barcelona alhora d'impulsar línies concretes de treball dins les políti-

ques locals de seguretat dels municipis que la conformen. Tanmateix, la vocació del grup de treball sobre seguretat pública a Catalunya impulsat per l'ICIP és estendre la recerca a la resta de territoris del país, recollint casuístiques i experiències diverses, que puguin servir com a exemple per a múltiples contextos.

Plans locals de seguretat

Tal com recull la *Guia per a l'elaboració de plans locals de seguretat*, publicada l'any 2013 pel Departament d'Interior, un pla local de seguretat és un instrument que, en l'àmbit municipal i a partir d'una diagnosi inicial, «permet ordenar en el temps les actuacions en l'àmbit de la seguretat i identificar-ne les accions i els paràmetres per avaluar-ne l'eficàcia».¹² Els plans locals de seguretat troben el seu marc normatiu en l'aprovació de la Llei 4/2003 d'ordenació del sistema de seguretat pública de Catalunya, que concreta i desenvolupa les competències locals en aquest àmbit i harmonitza les polítiques locals de seguretat.

La Llei 4/2003 regula les **junes locals de seguretat** com a mecanisme principal de planificació i de coordinació entre el Departament d'Interior i els ajuntaments, estipulant a més que els municipis que disposen de policia local han de liderar l'elaboració i aprovació d'un pla general de seguretat pel municipi.¹³ Les juntes locals són presidides per l'alcaldia i, tot i que la seva composició varia d'una població a una altra, compten amb representants dels comandaments dels diferents cossos policials que operen en el municipi. Cal destacar, però, que aquestes juntes no integren en la seva estructura base la participació veïnal o associativa, resultant tan sols esporàdica en alguns municipis.

12. Departament d'Interior (2013), op. cit.

13. Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona (IERMB) i Àrea Metropolitana de Barcelona (2015). «3.5. Plans locals de seguretat ciutadana. Una guia metropolitana».

Els plans locals de seguretat, que idealment han de revisar-se periòdicament per a respondre a les necessitats canviants, no són —o no han de ser— únicament un instrument imperatiu, sinó, un procés continu d'adaptació, mitjançant una obtenció de dades i anàlisi de la realitat local i de definició i revisió d'objectius i estratègies.

Quasi vint anys després, l'adopció i aprovació de plans locals de seguretat a la demarcació de Barcelona és desigual, amb diferències notables en quantitat i profunditat dels plans entre les ciutats més grans de l'Àrea Metropolitana i capitals de comarca i les de mida mitjana i petita. Tanmateix, es cospa un impuls major —en termes quantitius— des de la publicació de la guia al 2013 i arran de l'aposta del Departament d'Interior i del Gabinet de Prevenció i Seguretat de la Diputació de Barcelona, a partir del 2015, per promoure aquests instruments de polítiques públiques locals. Francesc Guillén, responsable de Projectes i Organització del Departament d'Interior, que té, entre les seves tasques, la de dirigir el Pla general de Seguretat de Catalunya, apunta:

Quan s'aprova la llei 4/2003, vam tenir el primer pla, que va ser el de Mataró, el mateix any 2003, amb molt de suport polític i tots els recursos, un pla fantàstic i amb una presentació molt representativa. La resta de municipis no es van animar fins al cap d'uns anys, durant els quals no es va aprovar cap pla de seguretat, tret de Barcelona que sí que anava construint les seves estratègies.

És en el **Pla general de Seguretat de Catalunya** on es plasmen les previsions generals de risc del Govern de la Generalitat i el catàleg d'actuacions i els mitjans a implementar en matèria de seguretat ciutadana, emergències, seguretat viària i altres àmbits que afecten la convivència ciutadana i la seguretat de les persones, els béns i el medi ambient a Catalunya. Al seu torn, juntament amb la «Guia per a l'elaboració de plans locals de seguretat» d'Interior i el mandat del Gabinet de Prevenció i Seguretat de la Diputació de Barcelona, orienta els criteris que han de seguir els plans locals. Assegura Guillén:

La guia d'Interior s'elabora al 2013 perquè els municipis entenguin que les dades que necessiten per a realitzar aquests plans són accessibles o estan a la seva disposició i que, per tant, no és tan complicat fer una diagnosi i planificar respostes. Després de la seva publicació es van aprovar quasi una vintena de plans, però a la pràctica molts municipis estan saturats pel dia a dia i la pressió quotidiana.

El document ofereix un guiatge pel que fa a les fonts de consulta i recerca de la informació sobre seguretat al municipi, així com sobre els camps de la seguretat a tenir en compte als plans, que es circumscriuen bastant estrictament al que marca la Llei 4/2003.

Com s'apuntava anteriorment, la darrera empenta ve de la mà del Gabinet de Prevenció i Seguretat de la Diputació de Barcelona que, des del 2015, assessora i proveeix de recursos i suport tècnic a les administracions locals en matèria de seguretat, amb una línia que finança bona part del cost dels plans locals perquè els ajuntaments puguin contractar una empresa que elabori els diagnòstics. La Diputació incorpora criteris addicionals a l'hora de donar suport als governs locals en la realització del Pla: aquest ha de sorgir d'una reunió de la junta local de seguretat, l'ha de vetllar l'alcaldia i els caps de Mossos i de la Policia Local han de participar del lideratge del procés. Alhora, incorpora la prevenció front els femicidis i les violències de gènere en les seves diverses vessants, seguint el que marca la llei catalana del 2008¹⁴ i la seva reforma del 2020¹⁵ pel que fa a tipologies de violències.

Des del 2015 s'han aprovat cada any al voltant d'una desena de plans de seguretat local en municipis de la demarcació de Barcelona, tot i que en força casos aquests són de difícil accés per a la ciutadania i es detecta,

14. Generalitat de Catalunya. Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista.

15. Generalitat de Catalunya. Llei 17/2020, del 22 de desembre, de modificació de la Llei 5/2008, del dret de les dones a eradicar la violència masclista.

també, certa obsolescència dels criteris. Per a Joan Miquel Capell, cap del Gabinet de Prevenció i Seguretat de la Diputació:

La guia de 2013 requereix una actualització urgent que l'adeqüi a realitat actual, recollint entre d'altres aspectes les violències masclistes, la necessitat que bombers i personal d'emergències participin de les juntes locals de seguretat de cara a la prevenció d'incendis, els actors de seguretat privada, amb qui ja es col·labora des dels cossos policials –per exemple, en la qüestió de les violències sexuals en els espais d'oci nocturn–, la ciberseguretat o la incorporació dels objectius de l'Agenda 2030 pel que fa a les ciutats lliures de violències.

Els plans presenten, alhora, diferències evidents pel que fa al marc conceptual i el punt de partida sobre la seguretat: hi ha els que mostren una visió tradicional de la seguretat ciutadana, i d'altres més transversals que parteixen d'un marc conceptual més holístic sobre seguretat, la centralitat de la prevenció o la necessitat d'un abordatge diferencial dels conflictes de convivència i ús de l'espai públic. Si bé, per una banda, els diferents instruments de referència que s'han anat aprovant per donar impuls als plans han simplificat la seva elaboració i l'han fet accessible a municipis amb menys recursos, també es detecta una major estretor de mires des de 2013-2015 a l'hora d'establir el marc de referència i l'enfocament des del qual es parteix i a l'hora de definir les prioritats. Les guies han ajudat a orientar els plans, però també han pogut imposar una visió unívoca de partida sobre què és la seguretat, qui n'és el subjecte i quines són les amenaces.

En aquest sentit, el contingut dels plans de seguretat analitzats –al voltant d'una quinzena, aprovats entre els anys 2003 i 2021– presenten disparitats quant a la transversalitat de factors com les desigualtats, les discriminacions o la cohesió social, la presència de context més enllà del binomi inseguretat = delinqüència-incivisme i quant a recollida d'informació, implicació del teixit veïnal/comunitari i ciutadania, presència de mecanismes de gestió de conflictes més enllà dels policials o pes de

l'educació i de la justícia restaurativa. Es detecta certa tendència dels plans dels municipis mitjans-petits a reproduir de forma més literal l'estricta esquema de la Guia, recorrent a mecanismes de consulta dèbils o insuficientment participatius o a fonts d'obtenció d'informació sobre victimització i percepció d'inseguretat amb una mostra molt reduïda o poca representativitat. En alguns dels casos, el patró repetitiu podria respondre a l'externalització del Pla a les mateixes empreses del sector de la seguretat i les tecnologies de vigilància.

Destaquen positivament alguns plans anteriors a les guies, com els aprovats a la ciutat de Barcelona o el Pla de Seguretat Local aprovat a Cornellà de Llobregat l'any 2011, que relaciona obertament en el seu marc conceptual la seguretat amb el benestar, la prevenció, els drets socials, el desenvolupament personal, la integració, la cohesió i la pau, reconeixent el paper cabdal de la ciutadania i el teixit social com a baula clau per satisfer les necessitats del màxim nombre de beneficiàries del Pla.¹⁶ En termes de recollida d'informació, el Pla obrí un procés amb entitats de la ciutat, en paral·lel a la creació de mecanismes de consulta i participació, com el Consell Municipal de Prevenció i Seguretat¹⁷ encara vigent.

El Pla també reconeix la vulnerabilitat i el risc material com a construccions socials més enllà de les dades i aporta factors contextuals que relaciona amb la inseguretat i considera claus en la diagnosi, com la crisi econòmica i l'especulació immobiliària. Alhora, incorpora ja la violència de gènere o la necessitat d'incidir en el disseny, l'ordre i la neteja de l'espai urbà com a factors que incideixen en la percepció sobre seguretat.¹⁸ És, doncs, un pla molt remarcable en la plasmació de

16. Web Ajuntament de Cornellà (2011). *El Pla de Seguretat Local de Cornellà (PLASECOR)*.

17. El Consell Municipal de Prevenció i Seguretat és un òrgan permanent de participació sectorial de caràcter consultiu, creat amb l'objectiu de facilitar la participació ciutadana en els Afers municipals relacionats amb l'anàlisi, la planificació i l'execució de sistema local de seguretat pública.

18. Departament d'Interior (2021). *La percepció importa*.

la mirada holística sobre la seguretat i la seva relació amb drets socials i benestar en les polítiques locals. També destaquen el pla de l'Hospitalet de Llobregat, que plasma la seva estratègia de seguretat basada en la prevenció i la mediació en el seu Pla Municipal 2020-2023, així com el procés participatiu per a dissenyar el Pla local de seguretat de Santa Susanna, al Maresme, l'any 2018. No obstant això, hem volgut escollir el cas de Mataró pel seu caràcter pioner, participatiu i per la incorporació de noves eines de gestió de la seguretat i la convivència des d'un enfocament de drets socials, que es recullen en plans actualitzats de forma periòdica.

Bona pràctica: Mataró (Maresme)

La ciutat de Mataró (129.000 habitants) va aprovar el seu primer pla local de seguretat, el primer també de Catalunya, l'any 2003, tot just aprovada la llei catalana de seguretat, dins del Pla d'Actuació Municipal d'aquell mateix any. Fruit de dos anys de treball, el Pla se centrava especialment en la seguretat viària, però incorporava també actuacions preventives focalitzades en la convivència. Però, en termes de seguretat humana i comunitària, són especialment interessants els plans locals aprovats per la Junta Local de seguretat de la ciutat pels anys 2016-2020 i 2021-2024.

Importància del context i marc conceptual

El Pla local municipal de 2016-2019, amb el títol *La demanda de la ciutadania al centre del servei*, reflecteix quin era l'objectiu que va dur a dissenyar un instrument que destaca per la seva visió global.¹⁹ Diego Fernández, Director de Seguretat, Civisme i Convivència de

19. Ajuntament de Mataró (2016). *Pla de Seguretat Local 2016-2019*.

l'Ajuntament de Mataró, emfatitza que «necessitàvem abordar la seguretat des de la complexitat, considerant totes les ramificacions d'aquesta cap al civisme i la convivència perquè, al final, la concepció ciutadana de la seguretat és molt global i s'acaba titllant de seguretat coses que estrictament no ho són. Per tant, consideràvem que el servei s'havia d'orientar cap a aquesta demanda, plantejar una estratègia global». A més, el Pla de 2016 relaciona la crisi de l'estat del benestar amb una major demanda de seguretat i assenyala com la crisi sistèmica dels models econòmics, socials i polítics fins ara vigents, s'ha traduït també en un canvi en aquesta demanda ciutadana envers els serveis públics, entre ells els serveis de seguretat.

El darrer pla, aprovat al 2021 sota el nom *Una visió comunitària de la seguretat pública*, defineix la seguretat com «un fenomen social i comunitari, orientat cada vegada més a donar resposta a les percepcions de seguretat/inseguretat»,²⁰ moltes d'elles «relacionades amb l'estat objectiu de la seguretat –fets, delictes, accidents, incidents–, però també amb moltes altres variables comunitàries –socials, econòmiques, territorials– i amb el nivell i la qualitat de la prestació dels serveis públics de seguretat». El Pla, que fa esment als Objectius de Desenvolupament Sostenible de l'Agenda 2030, també exposa la necessitat de desenvolupar «una visió comunitària de la seguretat pública que alineï transversalment la intervenció comunitària» de tots els agents, programes i accions que tenen capacitat d'incidir, directament o no, en «qualsevol dels factors determinants dels riscos».

Recollida d'informació i procés participatiu

A més de basar-se en la informació de les estadístiques policials i de l'enquesta de seguretat pública de Catalunya, ambdós plans han

20. Ajuntament de Mataró (2021). *Pla de Seguretat Local 2021-2024*.

comptat amb un procés participatiu de recollida d'informació i disseny del Pla, a través d'òrgans com el Consell de Seguretat i Convivència, eina principal de la ciutat per a la participació ciutadana en l'àmbit de la seguretat pública,²¹ juntament amb el Consell de Ciutat i els Consells Territorials on, puntualment, aquesta matèria també és objecte de seguiment i debat. Dels consells en formen part, amb veu i sense vot, representants de les entitats de l'àmbit de treball de cada Consell i una persona representant de la Federació d'Associacions Veïnals de Mataró, sempre que la Federació així ho sol·liciti, tal com consta al pla local de seguretat.

«A més de la informació estadística i d'incidències, es van realitzar sessions participatives amb una ronda de diagnòstic i una de debat a la ciutat, però també territorial, perquè els barris mostren problemàtiques específiques. També es va avançar l'esborrany del Pla a totes les entitats de referència i entitats veïnals perquè fessin aportacions. Hi ha poques problemàtiques que s'escapin del Pla», considera Fernández.

Mediació veïnal i comunitària

La mediació veïnal i comunitària implica la intervenció d'un tercer actor, imparcial i neutral, que ajuda les parts d'un conflicte a acostar-se i comunicar-se per a fer emergir la situació que ha motivat la disputa. La ***Guia per a la creació de serveis de mediació ciutadana*** de la Diputació de Barcelona²² recull com a principis de la mediació ciutadana la voluntarietat –les parts són lliures d'acollir-se a la mediació i de desistir-ne en

21. Decidim Mataró. Consell Municipal de Seguretat i Convivència.

22. Diputació de Barcelona. *Guia per a la creació de serveis de mediació ciutadana*.

qualsevol moment–; la imparcialitat i la neutralitat de la persona mediatora, que no pot tenir cap conflicte d'interessos, vincle de parentesc, amistat o enemistat manifesta amb cap de les parts; la confidencialitat (el secret professional); el caràcter personal de la mediació i el respecte mutu. Tanmateix, la mediació no és un concepte en sí mateix neutral, valgui la paradoxa. Implica un posicionament pel que fa al pes que aquesta té en la gestió dels conflictes de seguretat i convivència; és a dir, quin espai se li atorga, quina tipologia de conflictes i casos aborda, amb quins recursos compta, quina és l'àrea responsable o qui l'exerceix (cossos policials, personal especialitzat, referents de la ciutadania...). També hi ha diferències en els seus objectius de base: com a estratègia per a despolicialitzar i desecuritzar conflictes de convivència, o simplement per disposar d'un complement als cossos policials; en si genera com a efecte la responsabilització o desresponsabilització de la ciutadania en la gestió de conflictes comunitaris, etcètera. Així, no serà el mateix l'impacte de la mediació com a alternativa en un consistori amb un servei de mediació format per una persona i que atén quasi en exclusiva disputes entre veïnat, que una aposta que passa per una plantilla de mediadores i educadores capaç d'atendre diversitat de conflictes i situacions i de formar la ciutadania i els lideratges comunitaris, per tal de fomentar la responsabilització d'aquests en la cura de les situacions que els envolten, i minimitzant la necessitat de recórrer a l'ús de mecanismes punitius i de la força i la coacció.

A l'hora de desplegar un servei de mediació, les apostes també divergeixen en la premissa de la qual parteix, ja que la mediació és un concepte matisat i disputat. Així, si bé la pràctica hegemònica de la mediació és aquella orientada a la resolució de problemes i disputes específiques entre parts, que cerca una solució mútuament acceptable i a curt termini, també existeix el que s'anomena «mediació transformadora», que busca produir canvis més profunds en les persones i en les seves relacions interpersonals, en un procés a mitjà i llarg termini.

La mediació transformadora no es basa en una resolució immediata del conflicte, que sovint pot esguerrar-se transcorregut un temps, sinó en l'empoderament i el reconeixement mutu de les parts involucrades.²³ En la mediació transformadora el conflicte és vist com una oportunitat per al creixement i la transformació de les persones i les comunitats.

A la demarcació de Barcelona, la mediació és una eina àmpliament consolidada, si bé majoritàriament usada en disputes veïnals i des d'una perspectiva orientada a la resolució de problemes. Existeixen serveis de gestió de conflictes a través de la mediació i alternatius a l'ús de la força i la coacció a 42 ajuntaments i 4 consells comarcals de la demarcació, amb una plantilla de 119 mediadores i mediadors que cobreixen 175 municipis.²⁴ Tots ells reben suport de la Diputació de Barcelona a través dels seus programes de promoció dels serveis de mediació del **Servei Itinerant de Mediació Ciutadana** (SIMC),²⁵ a disposició dels ens locals que no en tenen de propi. És, en general, una iniciativa ben valorada per la ciutadania, que li atorga un 8,3 de puntuació, segons dades del Servei de Convivència, Diversitat i Cicle de Vida de la Diputació de Barcelona.²⁶ Al mateix temps, també s'ha anat expandint el desplegament de figures no policials que aborden a peu de carrer conflictes i problemàtiques de convivència i civisme, com ara els educadors de carrer de Castellbisbal, Cornellà i Barcelona, els agents cívics, desplegats a municipis com Vic,

23. Bush, R. B. i Folger, J. (ed. 2013). *La promesa de la mediació. Cómo afrontar el conflicto mediante la revalorización y el reconocimiento*. Buenos Aires: Granica.

24. Àrea d'Igualtat i Sostenibilitat Social. Mediació en dades 2021. Diputació de Barcelona.

25. Instrument de gestió alternativa de conflictes que la Diputació de Barcelona posa a l'abast dels ens locals de la província que no disposen d'un servei propi de mediació. S'ofereix l'atenció d'un equip de professionals de la mediació que es desplacen a qualsevol ajuntament que ho requereixi per impulsar la resolució de conflictes de forma dialogada i apoderant a les parts implicades, però també per sensibilitzar, formar i capacitar els equips de govern, entitats i ciutadania en la resolució dialogada dels conflictes i la promoció d'una convivència inclusiva.

26. Servei de Convivència, Diversitat i Cicle de Vida (2020). *11a edició del Cercle de comparació intermunicipal de serveis de mediació ciutadana*. Diputació de Barcelona.

Ripollet, Cerdanyola del Vallès o l'Hospitalet, i recentment el retorn de la figura dels «serenos» a localitats com Mataró, Santa Coloma de Gramenet i Cornellà.

També els diferents professionals de la seguretat pública entrevistats en aquest informe coincideixen a lloar el paper de la mediació i la seva efectivitat. Per Francesc Guillén, del Departament d'Interior:

Hi ha àmbits que recórrer a la policia com a únic mecanisme pot escalar el conflicte, perquè al final té potestat per utilitzar la coacció i, si convé i si veu que li funciona, és el que utilitzarà. Al nostre país, la delinqüència no suposa un problema greu, en canvi l'incivisme sí. Però intentar regular-lo a través de l'actuació policial genera més situacions potencials on la policia pot acabar utilitzant la força i incriminant per un delictes algú que orinava al carrer, que tirava la brossa on no tocava o que feia soroll. Això és nefast, no es pot solucionar amb l'ús de la força petits conflictes. Per això, introduir un mecanisme que faci desaparèixer de forma efectiva aquests conflictes, com a mínim temporalment, genera partidaris, també entre els propis cossos policials.

A més de la tasca pròpia dels serveis de mediació, a les iniciatives i polítiques de convivència s'hi suma el desplegament de figures com els **agents cívics**, que realitzen tasques d'informació i sensibilització i vetllen per les conductes de bona convivència a l'espai públic. Un dels avantatges que es perceben en relació als agents cívics és la seva eficiència en relació al cost, ja que la seva contractació sol ser més econòmica que l'augment d'efectius policials. No obstant això, solen ser posicions obertes a través de plans d'ocupació, amb condicions de temporalitat –i, sovint, de precarietat–. En aquest sentit, alguns governs de municipis mitjans o petits de classe treballadora lamenten la manca de continuïtat i la visió poc transformadora que sovint acaben tenint aquests serveis. «Manca personal i recursos i sovint costa trobar un acompanyament que vagi més enllà de visions i eines clàssiques», exposa José M. Osuna, alcalde de Ripollet. Tanmateix, com succeeix amb les mediadores, la valoració general del servei és bona. «Els agents

cívics són una bona opció per reduir la tensió i el risc d'actuació punitiva, ja que la majoria de vegades aconseguen dissuadir d'una conducta, però sense risc de detenció», argumenta Francesc Guillén.

Una de les darreres iniciatives que es duen a terme, de moment, en dos municipis de la demarcació (Mataró i Cornellà de Llobregat) és el retorn dels «serenos», antiga figura que guardava les claus dels portals de la ciutat. Ara sense el poder d'obrir portes, els «serenos» han tornat com a aposta lligada a reduir els problemes de convivència i la percepció del risc a l'espai públic durant la nit. Per a Diego Fernández, Director de Seguretat, Civisme i Convivència de l'Ajuntament de Mataró, la idea de desplegar aquest servei nocturn de dissuasió i mediació neix de la necessitat quotidiana, motivada pel fet que l'únic servei municipal a l'abast de la ciutadania les 24 hores del dia era la policia local, pel que les demandes de baixa intensitat o relacionades amb la convivència, menys urgents i prioritàries, acabaven quedant insuficientment ateses:

Amb els serenos, dupliquem serveis que en horari diürn es podien atendre, però no durant la nit. El que fan aquests agents municipals és identificar demandes de la ciutadania i derivar-les cap a l'àrea de mediació, els serveis de neteja, els serveis socials, etcètera. Són els nostres ulls i oïdes en horari nocturn. La sensació és que la percepció d'inseguretat està començant a canviar sense necessitat de desplegar més efectius policials.

Una opinió amb la qual també coincideix Joan Miquel Capell:

Al nostre país, la solució «policia per a tot» és una solució massa explotada, necessitem altres operadors que resolguin problemes ciutadans sense necessitat que portin una porra o una pistola. Cal que els caps de setmana, a les nits, quan els serveis socials i municipals estan tancats, algú es faci càrrec del que passa, perquè sinó només queda el recurs policial i no és adient per a determinades situacions de negociació o mediació.

Bona pràctica: l'Hospitalet de Llobregat (Baix Llobregat)

L'Àrea de Convivència i Seguretat de l'Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat (265.000 habitants) disposa de quatre serveis complementaris relacionats amb la mediació: una Unitat de tractament de conflictes de la Guàrdia Urbana, creada l'any 2001, que actua amb mirada mediatora i de forma no reactiva, sinó estratègica, una Oficina de Gestió d'Incidències, que juntament amb el telèfon d'incidències en convivència i civisme orienten la ciutadania i la deriven al servei municipal més adient, un Servei de Suport a les Comunitats de Veïns i Veïnes, engegat al 2007, que realitza un acompanyament més socioeducatiu, d'empoderament, i un servei de mediació comunitària, establert al 2006.

El Servei de Mediació Comunitària neix amb la lògica d'ajudar a gestionar l'impacte en la convivència de l'augment de persones novvingudes, i al 2012 s'integra a l'Àrea de Seguretat. Abraça, també, conflictes interculturals, intergeneracionals o travessats per temes de salut mental, tant en espai públic, com en contextos escolars, veïnals o familiars. Una de les diferències d'enfocament més destacables en comparació amb altres serveis de mediació és la direcció del circuit. Si generalment són els cossos policials qui deriva a mediació, en aquest cas la primera referència en la gestió del conflicte és sovint el Servei de Mediació, que després treballa en col·laboració o bé deriva la gestió a altres agents, com ara Serveis Socials o els cossos policials. D'entre la quinzena de projectes de prevenció i gestió de conflictes que lideren, destaquen per la seva vocació comunitària i transformadora:

Xarxa de conciliadores i conciliadors comunitaris

Amb l'objectiu de passar de la mediació comunitària a la comunitat mediatora, l'Hospitalet ha creat al 2022 un grup de quinze persones,

referents de cada barri, amb qui ja treballaven des del servei quan hi havia un conflicte. Óscar Negrodo, coordinador del Servei de Mediació Comunitària de l'Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat, explica: «Teníem un sostre de vidre per nombre de plantilla i recursos, pel que vam facilitar el postgrau en mediació comunitària que feia el nostre equip a referents veïnals clau d'origen divers que venen de la cultura, l'autoorganització veïnal, el món educatiu, religiós, i vam conformar la Xarxa, alineada amb la mirada i la forma d'entendre el conflicte que tenim al servei, perquè complementin les nostres actuacions i les estenguin», explica Óscar Negrodo, coordinador del Servei de Mediació Comunitària de l'Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat. Ara estan formant la segona promoció de ciutadanes mediadores.

Estratègia municipal de prevenció d'extremismes violents i radicalització

El projecte inclou també els grups d'ultradreta, busca la complicitat d'actors socials, religiosos, educatius i famílies de les diferents comunitats, des d'una perspectiva que posa al centre la gestió de la vulnerabilitat i la transformació. Des d'aquesta línia, es despleguen accions per contrarestar narratives que sostenen la radicalització violenta i fomenten el sentiment de pertinença, que és un dels factors que es pot treballar des del món local. Una de les concrecions d'aquesta estratègia és el projecte **El criquet ens uneix** que, com exposa Negrodo, «va sorgir arran d'una baralla juvenil amb un pal de criquet, que va acabar mobilitzant adults i generant un problema d'ordre públic important. Com a acte de reparació, vam organitzar un partit de criquet en què participar les parts». Des de llavors, el servei de mediació impulsa una formació de resolució de conflictes i joc net, que s'acompanya d'un partit i d'una festa a final de curs, on també es treballa el sentiment de pertinença.

Mediació reparadora

Qui comet una infracció de l'ordenança municipal que regula l'espai públic pot acollir-se a una acció de mediació per a reparar la infracció: «La mediació es fa amb les parts afectades, però també amb la comunitat, establint reparacions que van vinculades a allò que ha succeït i incorporant les persones infractores a projectes comunitaris. Qui comet una infracció es pot acollir a l'espai de la mediació per reparar la infracció que van cometre i no haver de pagar la sanció, des d'una perspectiva de justícia restaurativa i no retributiva».

Participació ciutadana

La implicació i la participació de la ciutadania en el disseny de les polítiques públiques és una aposta d'implementació variable i desigual des dels consistoris de la demarcació de Barcelona. En aquest sentit, hi ha municipis que han dut a terme processos consultius puntuals sobre seguretat i d'altres que han generat eines més profundes i periòdiques per a implicar grups de l'oposició, tècnics experts, representants de la ciutadania o la ciutadania mateixa. En altres casos, molt puntuals, des de l'ajuntament s'ha contribuït a impulsar i empoderar processos comunitaris de gestió i responsabilització de la seguretat i la convivència entre el veïnat. Hi ha, doncs, graus diversos pel que fa al que s'anomena «coproducció de seguretat».

La coproducció es un paradigma de governança en què la col·laboració i la participació són centrals i on la ciutadania té un paper essencial, pel seu coneixement de l'entorn i de les necessitats diàries de la gent que hi conviu. Front a la democràcia representativa tradicional, en què la relació entre poder polític i ciutadania està limitada al vot i aquesta és un subjecte passiu amb capacitat de decisió militada a eleccions.

ons, la coproducció de polítiques públiques recupera la ciutadania com un actor amb desitjos i necessitats que, a més, està disposat a assumir responsabilitats.²⁷

La coproducció té lloc en un context específic, on els interessos i necessitats són diversos, en funció del territori on viuen les persones que participen en el disseny de les polítiques i de les seves vivències situades en relació als sistemes de dominació i opressió. No existeix la ciutadania neutral, ja que està condicionada per l'estructura: una estructura articulada alhora per un sistema socioeconòmic que ha generat alts índex d'exclusió, misèria, desigualtat, degradació social i ruptura dels llaços veïnals i de comunitat.

Pel que fa a la participació en l'àmbit de la seguretat, el Fòrum Europeu de Seguretat Urbana (EFUS, per les seves sigles en anglès) constata que «la prevenció del delictes és més exitosa quan forma part d'un procés estratègic i inclou el suport dels líders veïnals/cívics que juguen un paper en la responsabilitat sobre el benestar i la seguretat de la comunitat».²⁸ Per a l'organisme europeu, la inclusió de les comunitats en aquest tipus de processos genera una millor detecció i comprensió de les problemàtiques, l'adopció de respostes més adequades i un nivell major d'interès i implicació.

Si bé aquesta participació pot ajudar a disminuir la por a ser víctima i a millorar la sensació de seguretat, també pot plantejar un cost en termes de drets, en funció de la intencionalitat amb què es dissenyin les polítiques de prevenció i participació. En certes ocasions el dret a sentir-se segura es relaciona amb l'exclusió i el retrocés en drets o la persecució de grups socials identificats com l'origen del problema, procés que pot ser al

27. Piqueras Conlledo, P. (2020). «Del compromiso ciudadano a la coproducción. Análisis del concepto y casos de la administración pública», a *Cuadernos de Gobierno y Administración Pública*, 7-1, p. 1-14.

28. European Forum for Urban Safety, EFUS (2007). *Guidance on Local Safety Audits. A Compendium of International Practice*.

seu torn reforçat per la institució, com en el cas del *vigilantisme*, amb expressions com les «patrulles ciutadanes». El pare de la criminologia crítica, Alessandro Baratta, apunta en aquest sentit que cal diferenciar si les polítiques van encaminades a enfortir els drets de les persones excloses i vulnerabilitzades i a integrar-les en la vida quotidiana de la comunitat i de la societat, o és simplement una mesura de contenció.²⁹ És a dir, en si se suporta –aquesta apel·lació a la participació ciutadana/comunitària– en el disseny i gestió de polítiques per a assegurar els drets de qui es veu exclòs o en preservar la seguretat de les seves víctimes potencials. Així, en funció de la càrrega crítica del plantejament de les polítiques socials i econòmiques de prevenció del delictes, «la crida a la participació ciutadana pot ser una pràctica democràtica en torn a principis garantistes i no discriminatoris que fiscalitzi l'actuació policial i institucional, o bé espais plebiscitaris que reforcin i validin l'accionar repressiu, amb una capacitat limitada on plantejar crítiques i preocupacions entorn a l'acció policial».³⁰

Pel que fa a Catalunya, el *Pla general de Seguretat de Catalunya de 2014-2015*, indica que «les polítiques de seguretat s'han de concebre i planificar en interacció constant amb la ciutadania. Es considera que s'ha de promoure la seva participació molt especialment en les diagnosis de seguretat i en l'avaluació de programes, a més de cercar la seva col·laboració en l'adopció de mesures d'autoprotecció i la creació de mecanismes de corresponsabilització».³¹ L'esmentada Llei 4/2003, del 7 d'abril, d'ordenació del sistema de seguretat pública de Catalunya, defineix les juntes locals de seguretat com a «l'òrgan de participació dels diversos sectors socials que es poden veure afectats» per qüestions de seguretat. Tot i que les **juntes locals de seguretat** no han de ser forçosament obertes, ni estan

29. Baratta, A. (1997), op. cit.

30. Pegoraro, J. S. (2002). *Las políticas de seguridad y la participación comunitaria en el marco de la violencia social*. Buenos Aires: CLACSO, Consejo Latinoamericano de Ciencias Sociales

31. Departament d'Interior. *Pla General de Seguretat de Catalunya de 2014-2015*. Generalitat de Catalunya.

obligades a convidar el Departament d'Interior, l'oposició o la ciutadania, nombrosos municipis de la demarcació practiquen alguna forma d'obertura. Per posar només un exemple, la junta local de seguretat de Sant Boi (Baix Llobregat), convoca –des de 2009– una sessió anual on es crida a representants de la ciutadania, per donar-los a conèixer els resultats de l'enquesta ciutadana sobre percepció de seguretat i recollir les seves contribucions.³² De fet, Sant Boi va ser un dels primers municipis de Catalunya en obrir aquest espai a la participació ciutadana.

La inclusió de persones d'àmbits i perfils diversos a les juntes locals de seguretat és, per a Sònia Andolz, Directora General d'Administració de Seguretat de la Generalitat de Catalunya:

Una bona pràctica per poder abordar el fenomen de la seguretat de forma holística i parlar de qüestions com la vulnerabilitat, l'exclusió, els problemes de convivència, fent que no es limitin només a un traspàs de dades sobre criminalitat i incidents, des d'una visió molt reduïda de la seguretat. És adequat que es facin anàlisi de dades, però també de les causes i conseqüències.

Els espais participatius i de coproducció de polítiques en seguretat són claus també per experts com Amadeu Recasens, excomissionat de Seguretat de l'Ajuntament de Barcelona durant la primera legislatura d'Ada Colau:

Has de crear juntes locals o de barri de seguretat que no siguin policies explicant-se les meravelles amb els agents d'altres cossos, han de ser participatives. Els veïns s'han de sentir responsables en la coproducció activa de polítiques públiques, en el seu disseny. No només proporcionant informació sobre quines problemàtiques considera importants, has d'aconseguir que senti que ell ha pres la decisió, que ha definit el problema i ha participat en la cerca de solucions i alternatives, que l'ha posat en marxa i n'ha fet

32. Web Ajuntament de Sant Boi. «La Junta Local de Seguretat obre les seves portes un cop l'any i convida representants de la ciutadania a participar-hi».

seguiment. I, això, no és un procés que es circumscriu a les grans ciutats, es pot dur a terme perfectament en ciutats i municipis mitjans i petits.

Addicionalment, municipis de la demarcació com Barcelona, Sant Just Desvern, Cornellà de Llobregat, Terrassa, Badalona o Mataró, disposen de **consells municipals de seguretat, prevenció i/o convivència**. Aquests òrgans, generalment consultius, estimulen o faciliten la participació ciutadana en la planificació i implementació de polítiques de seguretat, amb diferents graus de representativitat, periodicitat i profunditat. També a localitats com Canovelles, Manresa o Alella s'han convocat **taules de seguretat i convivència** per abordar problemàtiques puntuals,³³ amb l'objectiu d'obrir el debat a altres actors, forces polítiques i entitats. Cal destacar, però, que aquesta obertura ha estat de forma parcial, sense la participació dels grups socials assenyalats com a font de la problemàtica, ni de bona part de les organitzacions que hi treballen més estretament. Una de les principals conseqüències d'aquesta visió estreta de la participació és que pot contribuir a perpetuar l'estigma sobre aquests grups, alhora que es silencien les seves veus. En el cas de Manresa, a més, el focus es limita a les dades delinqüencials, equiparant seguretat i convivència estrictament a criminalitat.

Bona pràctica: Sabadell (Vallès Occidental)

Hi ha dos instruments que destaquen especialment en termes de participació ciutadana i prevenció de la seguretat i la convivència a Sabadell (215.700 habitants): la **Comissió de la Convivència** i les **taules de barri**. La Comissió de la Convivència es va crear al desembre de 2004 per treballar per la prevenció i l'acció contra la violència

33. Web Ajuntament de Manresa (21/12/2021). «La segona reunió per la Taula de Seguretat i Convivència constata una millora de la situació a Manresa les darreres setmanes».

de caràcter discriminatori, d'odi i d'hostilitat, a mans de grups violents organitzats d'extrema dreta. Posteriorment, el camp d'actuació i focus de la comissió –que es reuneix mensualment i està formada per representants de tots els partits polítics presents al consistori, sindicats, un ventall ampli d'entitats veïnals i ciutadanes, cossos de seguretat, la Síndica Municipal de Greuges i el Col·legi de l'Advocacia de Sabadell–, va ampliar-se a la majoria de discriminacions que tenen lloc a la ciutat. Joan Jordán, Sotsinspector de la Policia Local de Sabadell i referent de mediació, explica: «Quan succeïen incidents d'odi o discriminació es portava el cas a la comissió, per veure què s'havia fet o què es podia fer des de cadascun dels actors presents, s'oferia a la víctima assessorament jurídic i l'ajuntament es personava a la causa. Es feia denúncia, acompanyament i seguiment». Un dels casos més greus que ha activat la Comissió de Convivència ha estat el cas del Wubi, un veí de Sabadell que va ser agredit i vexat per agents de Mossos d'Esquadra al gener de 2019 per motius racistes.³⁴

L'experiència de Torre-romeu

En paral·lel, però connectat amb la Comissió de Convivència, van sorgir –a la legislatura 2016-2019– les taules de participació als barris, que incorporaven la intervenció comunitària i tractaven en alguns casos qüestions de convivència i seguretat. L'any 2017, l'Ajuntament de Sabadell, amb el suport i implicació directa de les entitats i veïnat, van impulsar un projecte comunitari al barri de Torre-romeu per fer front a les desigualtats socioeconòmiques i fomentar la convivència, la implicació i la cohesió social en el marc del procés «Som Torre-romeu» que es va iniciar l'any 2017. Glòria Rubio, exregidora de Participació Ciutadana i Intervenció Comunitària de Sabadell, exposa:

34. Ràdio Sabadell (16/06/2020). «La Comissió de la Convivència activa el seu protocol pel sabadellenc que ha denunciat atacs racistes».

«En aquest barri hi havia ja una experiència més avançada d'intervenció comunitària, més recursos humans i més recorregut. Com que era un territori amb moltes problemàtiques de seguretat i convivència sobre la taula, es va començar a abordar aquesta qüestió als espais veïnals i associatius que ja existien, enlloc de crear-ne de nous. Es va convidar els responsables de la policia local que estaven treballant a la Comissió de Mediació per introduir l'experiència de la taula i es van designar dos referents policials pel barri, que es feien presents de forma continuada perquè les veïnes s'hi poguessin comunicar, i també dues persones referents del teixit associatiu, escollides per les veïnes».

Joan Jordán afegeix que «quan hi havia conflictes, sobretot culturals, entre comunitats del barri, buscàvem referents i hi treballàvem a nivell individual i col·lectiu. A Torre-romeu, per exemple, després d'una baralla es van asseure representants de la mesquita, associacions africanes i col·lectiu gitano, amb un mediador que també pertanyia a la Fundació Secretariat Gitano, es van anar treballant les relacions amb mediació transformadora, cercant el reconeixement mutu i l'acostament de postures». Aquesta estratègia funcionava, també, en termes de prevenció. «Després d'una manifestació antigitana al barri de La Planada, es va fer una àgora amb representants veïnals, però també del col·lectiu gitano i d'altres entitats representatives del barri i lideratges comunitaris formals i informals. Cada mes o dos es feien reunions preventives perquè no escalessin conflictes, i a més s'implicava a joventut, serveis socials i entitats que podien treballar amb els joves del barri. Els petits conflictes van disminuir i es va crear un espai de comunicació que s'ha de mantenir», continua Jordán.

Tot i que el projecte va funcionar especialment allà on ja hi havia un treball previ, es valora que el procés era més lent i difícil allà on no existia interlocució entre veïnat i institució, on la gent estava més dis-

gregada i s'havien de refer primer aquests llaços. L'exregidora Rubio valora que «l'empoderament i la participació van començar a millorar, però són processos molt lents, especialment per fer que aquest tipus d'apostes canviïn no només la percepció d'inseguretat per part de les entitats, sinó per part de la ciutadania».

Justícia restaurativa

La premissa de la justícia restaurativa és la centralitat de la reparació per sobre de la retribució i del càstig. Basada en l'ètica de la no-violència i la prevenció de conflictes socials, la justícia restaurativa o transformadora busca reparar el dany causat pel delictes o el comportament incívic, mitjançant processos de mediació, facilitació i intervenció comunitària.³⁵ El Fòrum Europeu per la Justícia Restaurativa defineix aquesta com un abordatge integral del dany, mitjançant la participació i compromís de totes les parts involucrades, cap a un enteniment i acord comú sobre com el dany pot ser reparat, els vincles malmesos restaurats i la justícia as-solida. Un procés que ha de col·locar la víctima o víctimes al centre del procés, però també a l'entorn familiar i afectiu d'aquestes i a la comunitat afectada.³⁶ La justícia restaurativa permet treballar en l'àmbit social i comunitari i enfrontar els conflictes més enllà de la dicotomia víctima-victimari, reconeixent els efectes del dany o el comportament incívic en

35. Ashe, F. (2009). «From Paramilitaries to Peacemakers: The Gender Dynamics of Community-Based Restorative Justice in Northern Ireland» a *The British Journal of Politics and International Relations*, 11(2), p. 298–314.

36. Chapman, T. (2022). *Restorative Justice, an approach that contributes to the prevention and mitigation of polarisation at the local and regional level.*

la comunitat i buscant la corresponsabilització d'aquesta en la cura de les persones que la formen.

El Fòrum Europeu sobre Seguretat Urbana destaca la necessitat que les ciutats europees apostin pels processos restauratius per abordar la prevenció de la violència i del conflicte social, implementant mesures en aquesta direcció i integrant-les en la governança de la seguretat local, juntament amb el sistema de justícia, policia, associacions i teixit social, centres educatius, onegés, serveis municipals, etc. En un document útil sobre desplegament de justícia restaurativa a les ciutats per a prevenir la polarització, l'EFUS posa a l'abast dels governs municipals algunes claus per dur a terme processos restauratius amb una mirada transformadora.³⁷ Per a Carolyn Whitzman, aquest tipus de polítiques contribueixen, a més, a posar a l'abast de la comunitat recursos i serveis per transformar les violències quotidianes i proveeixen de fòrums públics i espais on establir vincles i acostar postures entre diferents, ajudant a transitar des d'un model penal-punitivista a un model restauratiu que promou la responsabilitat individual i col·lectiva sobre el mal causat i treballa per a prevenir la reincidència.³⁸

Tot i que en general, a Catalunya, la implantació de la justícia restaurativa és escassa, en l'àmbit local hi ha diverses experiències en municipis de la demarcació de Barcelona que recullen l'esperit d'aquest enfocament, a través de les **Mesures Penals Alternatives (MPA)** –que gestiona el Departament de Justícia, però que es relaciona amb els treball que es fa des de l'àrea de mediació d'alguns municipis– i de les anomenades **Mesures Alternatives a la Sanció Econòmica (MASE)**.³⁹ A Catalunya, el 47% dels procediments de justícia restaurativa finalitzats l'any 2021 van acabar amb

37. *Ibidem*.

38. Whitzman, C. (2008). *The Handbook of Community Safety, Gender and Violence Prevention. Practical Planning Tools*. Londres: Earthscan, p. 205.

39. EFE (29/09/2021). «Escassa implantació de la justícia restaurativa a Espanya malgrat la seva utilitat». *Diari de Barcelona*.

un acord satisfactori per a les dues parts,⁴⁰ segons dades del Departament de Justícia. Així, dels 2.090 expedients finalitzats, un total de 990 van acabar en un procés restauratiu valorat com a exitós tant per les persones denunciades com per a les seves víctimes.⁴¹

Les MASE, serien aquelles que substitueixen les sancions econòmiques per incompliment de les ordenances municipals que regulen l'ús de l'espai públic, mentre que les mesures penals alternatives serien les sentències judicials que comporten penes diferents a la reclusió, en aquest cas els **Treballs en Benefici de la Comunitat (TBC)** i les **Prestacions en Benefici de la Comunitat (PBC)**, quan ens referim a persones menors d'edat.⁴² En el cas del programa de mesures educatives i prestacions en benefici de la comunitat en substitució de les sancions econòmiques de l'Ajuntament de Barcelona, a la persona infractora se li dona la oportunitat de complir amb la sanció de manera alternativa, fet que aporta un valor afegit al servei al que se la vincula, emfatitza la responsabilització social individual i fa participar a la comunitat de la «recuperació social» de la persona sancionada.

A la demarcació de Barcelona, la majoria de municipis que tenen aprovades ordenances municipals que regulen l'ús de l'espai públic ja despleguen diferents serveis relacionats amb les mesures alternatives a la sanció econòmica. La filosofia d'aquestes mesures es resumeix breument en la guia orientativa que el Servei de Convivència, Diversitat i Participació Ciutadana de la Diputació de Barcelona va publicar al 2018 sobre com desplegar les MASE: «El model de control social mitjançant les ordenances de civisme centrat en el procediment sancionador –en el qual la sanció econòmica es presenta com a única resposta– no respon a aquests

40. Els acords poden ser de tipus econòmic (restitució amb diners), moral (disculpes), de realització d'alguna tasca concreta, material (reparació dels danys) o relacional (ajudar a restaurar relacions socials entre les parts). En un procés restauratiu es pot arribar a més d'un acord.

41. Web Departament de Justícia. Programa de justícia restaurativa.

42. Web Ajuntament de Barcelona. «Mesures alternatives a la sanció».

nous horitzons en què la convivència pren protagonisme».⁴³ Alguns dels municipis que han apostat de forma més ferma per les MASE són Barcelona (que disposa, dins de l'Àrea de Prevenció, d'un programa de mesures que cobreix bona part de les infraccions de les ordenances municipals o compliment d'una sentència judicial), el Prat de Llobregat, Sant Boi de Llobregat o Mataró. En aquest darrer cas, les MASE s'apliquen també a la gestió de conflictes en l'àmbit educatiu en sis instituts de la ciutat, en un programa on l'alumnat que s'acull a la mesura té la possibilitat de dissenyar un pla de treball personal restauratiu, de transformació personal. Una intervenció coordinada entre l'institut i el servei de mediació ciutadana de Mataró en el qual, a banda del menor, també es treballa amb les famílies o tutors legals i l'equip docent.⁴⁴

Bona pràctica: Castelldefels (Baix Llobregat)

El cas de Castelldefels (67.200 habitants) és paradigmàtic, no només per la gestió i la mirada transformadora de les mesures de justícia restaurativa que despleguen l'àrea de participació ciutadana i el servei de mediació del municipi, sinó també per la tasca de prevenció i canvi d'usos d'aquells espais en què es cometen la major part de les infraccions o que tenen una major afectació sobre la convivència.

Per una banda, el programa de mesures alternatives a la sanció econòmica, coordinat des de l'àrea de participació ciutadana, la policia local i el departament de sancions de l'Ajuntament, que es va posar en

43. Servei de Convivència, Diversitat i Participació Ciutadana (2018). *Les mesures alternatives a la sanció econòmica. Guia orientativa per a la implementació*. Diputació de Barcelona.

44. Banc de bones pràctiques. *Mediació restaurativa a l'àmbit educatiu*.

marxa l'any 2011, ha treballat amb més de 150 persones, generalment amb edats compreses entre els 17 i els 25 anys, i ha resultat en un baix nivell de reincidència. Aquesta política parteix, segons la pròpia guia de l'Ajuntament de Castelldefels, «d'entendre el conflicte com una oportunitat per reflexionar, produir canvis i reparar, als altres i a un mateix, emprant com a metodologia prioritària les pràctiques restauratives».⁴⁵ El seu funcionament s'allunya, també, de la lògica del càstig pel càstig. Explica Àngela Rubí, tècnica de participació ciutadana de l'Ajuntament de Castelldefels, «per nosaltres és molt important el motiu pel qual ha comés la infracció i la reparació concreta, han d'estar relacionades. Quan arriba una infracció, els serveis jurídics de l'Ajuntament o la policia local informen la persona que pot acollir-se a un programa de mesures alternatives. Un cop ha arribat al servei de mediació ciutadana, fem una primera entrevista conjunta i definim la mesura i les hores, en funció de si està estudiant, treballant o fent-se càrrec d'un familiar, i establim també els interessos que pugui tenir. Intentem que la mesura pugui ser alguna cosa que motivi la persona jove o que li pugui obrir portes en un camp que li interessi».

Un dels serveis troncats pel que fa a la gestió de conflictes de convivència a l'espai públic és el Servei d'Intervenció per la Convivència a l'Espai Públic (SIEP). Bona part de les persones que han comés una infracció i s'han acollit a les mesures alternatives, pel fet que la majoria provenen d'un conflicte de convivència a l'espai públic o per molèsties al veïnat, acaben formant part d'una acció impulsada per aquest servei. Àngela Rubí indica: «Les vinculem a un procés participatiu. Per exemple, hem fet un diagnòstic sobre oci nocturn, doncs vam posar joves que participaven del programa MASE a fer els contactes amb altres joves, perquè llavors la intervenció és més efectiva. O alguns joves que tenien sancions per consum de drogues

45. Web Ajuntament de Castelldefels. Servei de mediació ciutadana.

a l'espai públic, han ajudat a fer la campanya de prevenció d'incendis. També, l'any passat vam tenir alguns sancionats que estudiaven magisteri d'educació física i vam aprofitar per fer activitats esportives amb infants. Creiem que la justícia restaurativa té una banda molt individual però també de reparació cap a la comunitat. Per això, s'intenta impulsar un cercle de diàleg amb veïnat i compartir el conflicte. Arribem a uns acords, apropem postures, empatitzen, es coneixen i deixen de ser el jove del botellot i la veïna».

Canvi d'usos dels espais per a prevenir infraccions

Durant la pandèmia de la COVID-19 (2020-2021), els macrobotellots a la platja de Castelldefels es van convertir en una constant els caps de setmana, on s'ajuntaven vora 2.000 joves. Per abordar la problemàtica derivada de les infraccions de l'ordenança del civisme i de les queixes veïnals, es va crear una comissió d'oci nocturn que va impulsar un procés de consulta amb la participació de centenars de joves, amb l'objectiu de tenir elements per a valorar més acuradament quina era la situació real en termes d'agressions sexuals, intoxicacions amb alcohol i altres substàncies i de queixes de la ciutadania. La consulta va evidenciar un nombre més elevat d'aquests factors. Arran del procés, es va crear un programa d'oci nocturn juvenil al municipi, sota el nom d'«A la nit, una altra moguda».⁴⁶ L'Ajuntament ha posat en marxa tot un seguit d'activitats esportives i de lleure gratuïtes, com ara hip-hop, reggaeton, esport, defensa personal o *laser tag*, durant els caps de setmana, a les quals hi participen més d'un centenar de joves cada setmana, sobretot en aquests espais públics amb problemes latents de convivència. «Obrim dos poliesportius i diversos espais més, de 10 de la nit a 3 de la matinada. No hem erra-

46. *Llobregat Digital* (27/07/2022). «“A la nit, una altra moguda” el nou programa d'oci nocturn per a joves de Castelldefels».

dicat el botellot, però sí que donem l'opció de substituir-los per una activitat més lúdica, millorem l'espai i promovem un canvi d'ús en llocs problemàtics», indica la tècnica.

Fins ara, la valoració veïnal del servei ha estat positiva i les tècniques asseguren que, en general, es feliciten les actuacions de mediació i convivència i la tasca de la gent jove que arriba des del programa MASE.

Enquestes de victimització i recollida d'informació

Les polítiques locals de seguretat han de partir d'una informació adequada sobre les problemàtiques, necessitats i demandes de la població, en tota la seva diversitat. Un dels instruments més complets de recollida d'informació són les enquestes de victimització, una eina de sondeig que ajuda als governs a comprendre els problemes derivats de la criminalitat i les millors formes d'abordar-los, incorporant —a més— des de fa dècades, els aspectes subjectius o de percepció de la criminalitat, com ara la por al delictes o les conseqüències sobre la qualitat de vida de les persones.

Segons l'Oficina de les Nacions Unides contra la Droga i el Delicte (UNODC), aquelles persones que es veuen afectades més directament per l'activitat delictiva, poden patir conseqüències financeres, físiques, psicològiques i emocionals, algunes de les quals s'estenen també no ja a la victimització, sinó a la pròpia por al delicte, pel que hi ha una demanda d'indicadors socials que mesurin els avenços en les polítiques públiques de seguretat.⁴⁷ Per a aquest organisme, una enquesta de victimització adequada haurà de regir-se pels criteris de qualitat en el procés estadístic, oportunitat i puntualitat (és a dir, que el període de temps entre l'enquesta i la publicació no sigui molt llarg), accessibilitat i claredat i coherència i

47. Oficina de les Nacions Unides contra la Droga i el Delicte (UNODC) (2009). *Manual para encuestas de victimización*.

comparabilitat (en el temps i entre municipis, regions i països). Però també existeixen altres fonts de recollida d'informació que, combinades, permeten esbossar un panorama complex des del qual treballar. De fet, el Fòrum Europeu per a la Seguretat Urbana (EFUS) apunta la necessitat d'incloure dades de context sobre el municipi i la seva població, sobre estadístiques del delicte, els impactes, les conseqüències i els costos econòmics del crim, altres factors vinculats a la victimització, serveis que poden minimitzar la problemàtica i la visió de la ciutadania.⁴⁸ Per al Fòrum Europeu, només la combinació d'informació qualitativa i quantitativa permet fer-se una imatge completa de la situació. «Les dades estadístiques, com ara les extretes d'aquest tipus d'enquestes, poden dibuixar molt acuradament les dimensions d'un problema concret, oferint-nos respostes sobre amb què és el que està passant i amb quina freqüència. Però la informació qualitativa o descriptiva, per exemple a partir d'entrevistes més en profunditat, ens genera una comprensió més rica, multidimensional, que ens respon a com i per què passen les coses», apunten al seu manual sobre processos de disseny de polítiques de seguretat, aconsellant que la imatge més completa vindrà de l'ús de diferents i diverses fonts d'informació. En el cas català, la *Guia per a l'elaboració de plans locals de seguretat* de 2013 exposa:

L'elecció de les dades ha d'estar guiada per la seva utilitat i rellevància en l'explicació de l'estat de la seguretat al municipi. S'ha de recórrer a fonts fiables: si són dades de tipus quantitatiu, a l'Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT), al Padró municipal o als registres policials, de bombers o de justícia; si són dades de fonts qualitatives, convindria recollir i analitzar les demandes rebudes pels serveis municipals i l'opinió d'actors considerats clau pel seu bagatge professional, pel seu coneixement del territori o per la seva representativitat.⁴⁹

48. European Forum for Urban Safety, EFUS (2007). *Guidance on Local Safety Audits. A Compendium of International Practice*.

49. Departament d'Interior (2013), op. cit.

Sobre l'eina concreta de les enquestes de victimització aclareix que:

Els registres oficials proporcionen informació sobre l'activitat dels operadors públics, però no sobre el nombre total d'Il·lícits que han tingut lloc al territori –dels quals la policia no arriba a conèixer en general més enllà del 50% del total–, ni sobre les preocupacions de la població en matèria de seguretat o la seva valoració o satisfacció amb el servei de policia. Per aquest motiu, interessa comptar amb enquestes i fonts d'opinió i percepció de seguretat que proporcionen aquesta informació.

En el cas concret de les enquestes de victimització, a Catalunya existeix, des de l'any 1999, l'*Enquesta de seguretat pública de Catalunya (ESPC)*, que aporta dades sobre victimització, preocupacions en matèria de seguretat i valoració de la policia i que és una referència general per als municipis més poblats, que compten amb una mostra significativa de la població.⁵⁰ Però on aquestes compten amb una trajectòria destacable és especialment a l'Àrea Metropolitana de Barcelona, on existeix l'*Enquesta de victimització*, molt adaptada a l'anàlisi de la seguretat en grans entorns urbans i metropolitans. Pel que fa a la quantificació de l'activitat pròpiament delictiva i la victimització produïda per la delinqüència convencional, aquesta enquesta és pionera en geolocalitzar els espais on tenen lloc els fets victimitzants.⁵¹

Tanmateix, aquestes eines presenten límits que és rellevant exposar, en termes de recollida d'informació. Algunes de les limitacions que es detecten són la conceptualització àmplia del concepte de victimització i la facilitat amb què es barregen qüestions de seguretat i de convivència. Amadeu Recasens, excomissionat de seguretat de l'Ajuntament de Barcelona, adverteix:

50. Departament d'Interior (2020). *Enquesta de seguretat pública de Catalunya*. Generalitat de Catalunya.

51. Sobrino Garcés, C., Murrià Sangenis, M. i González Murciano, C. (2021). «Las encuestas de victimización como fuente de datos para la investigación criminológica. Un ejemplo a partir de la Encuesta de victimización del Área Metropolitana de Barcelona». *Revista española de investigación criminológica*, 19(2), p. 1–31.

Crec molt relativament en les enquestes de victimització. S'han de saber fer i n'has de saber extreure els resultats, perquè és difícil arribar a certs grups de població i el que en surt no és directament digerible. El concepte de víctima i de victimització que té la gent no és el que hi ha al codi penal i costa trobar l'encaix perquè la gent t'explica coses que no són delictes, barrejant seguretat i convivència. Però, alhora, donar respostes de seguretat a problemes de convivència forma part del problema. Un altre risc és la barreja dels resultats de les enquestes amb les estadístiques policials perquè els resultats poden ser molt alarmistes.

Una altra eina de recollida d'informació present a la demarcació és el «sistema M7», una aplicació mòbil que posa en contacte directe a la ciutadania amb els cossos policials de disset municipis de la província de Barcelona i que ja utilitzen vora 100.000 usuaris. A més de registrar incidències, l'M7 compta amb un sistema de geolocalització que, a més de facilitar el contacte amb els cossos policials, «compta amb altres funcionalitats com la localització de persones vulnerables, enviament de missatges d'emergència, i un sistema d'alertes amb informacions d'interès com talls de carrers, afectacions al trànsit o consells preventius, entre d'altres».⁵²

Bona pràctica: Barcelona (Barcelonès)

La ciutat de Barcelona (1.640.00 habitants) és una de les referències europees en matèria d'enquestes de victimització. Una de les persones que ha pogut intervenir en la seva posada en marxa i veure'n

52. *Llobregat Digital* (01/03/2022). «Set cossos de seguretat municipals pioners en posar en marxa l'app M7 Seguretat Ciutadana al Baix Llobregat reconeguts».

les limitacions és Anabel Rodríguez Basanta, directora del servei de drets de Ciutadania i Diversitat de l'Ajuntament de Barcelona, que va treballar durant dos anys a l'Àrea de Seguretat i Prevenció, durant el primer mandat de Barcelona En Comú a l'alcaldia: «Les enquestes de victimització són una pràctica molt consolidada a Barcelona, on se n'han realitzat des dels anys 80 i s'han mantingut en el temps, malgrat el seu elevat cost econòmic».

Rodríguez considera, però, que les enquestes sovint arriben tard per raó del dinamisme del context, especialment a les grans ciutats. «Cal tenir present que els resultats poden quedar obsolets en relació als canvis que succeeixen, especialment en metròpolis que estan molt vinculades als esdeveniments de seguretat global (guerres, delinqüència transnacional, crisis de refugiades, etc)».

Si bé durant aquests dos darrers anys de pandèmia de la COVID-19 l'activitat ha quedat una aturada, Rodríguez destaca que s'han generat moltes dades i coneixement expert sobre vulnerabilitat, una categoria d'anàlisi clau per entendre la seguretat.

La necessitat d'una actuació multiestratègica

Una enquesta de victimització serveix per a analitzar i comprendre problemàtiques i per a fer una diagnosi experta. No obstant això, perquè doni peu a polítiques efectives, comenta Rodríguez, ha de combinar-se amb altres fonts de dades, queixes veïnals, indicadors estadístics; és a dir, s'han de vincular les informacions sobre criminalitat amb qüestions més relacionades amb l'incivisme i la percepció de seguretat. Una bona pràctica, destaca, «seria combinar fonts de dades quantitatives de gran escala, com les enquestes de victimització, amb fonts qualitatives que prenguin el pols al territori en el dia a dia».

Si bé la generació d'eines paral·leles pot resultar costós, també es poden aprofitar estructures que ja existeixen. Barcelona té estructu-

res territorials que serveixen d'antenes, com les tècniques de prevenció, que tenen la missió clau d'identificar problemes emergents i el rol d'activar d'altres actors, com ara la Guàrdia Urbana, serveis socials, l'àrea d'educació, de salut, etcètera. També les estructures de participació ciutadana, com els consells de barri, són fonts d'informació sobre qüestions de seguretat i convivència, tot i que en alguns casos són espais poc participatius, que poden donar una visió limitada en relació a la diversitat de necessitats de la població.

Si bé és un repte que les persones siguin capaces de llegir els problemes en clau de seguretat humana, hi ha pràctiques que funcionen per a complementar la informació, com ara les marxex exploratòries amb mirada feminista, que funcionen com a metodologia qualitativa molt inclusiva.⁵³

Vies per incloure la interseccionalitat

En relació a la inclusió d'una visió de la seguretat holística, humana o interseccional en les enquestes de victimització, Rodríguez comenta que el repte és anar introduint nous problemes i fer aflorar la situació de col·lectius minoritaris. Ja fa anys que es van integrar les qüestions relacionades amb la convivència en les enquestes, però anar integrant noves línies i preguntes és complex: «No sempre ho pots resoldre afegint preguntes a la mateixa enquesta; analitzar una nova realitat de vegades requereix operacions específiques, fins que tinguis molt estudiat el fenomen i en pots fer seguiment». Com a exemple, l'estàndard de l'Enquesta de seguretat de Catalunya no acabava de recollir la qüestió de les violències masclistes i la Generalitat va optar per fer-ne una d'específica. A Barcelona, s'analitza la problemàtica entorn a les discriminacions i, probablement, es farà una enquesta ad hoc: «No crec que puguem conèixer un fenomen només amb dades

53. Per a informació més detallada sobre les «marxex exploratòries», vegeu l'apartat 2.7.

estadístiques: primer necessites entendre les seves dimensions i, en aquest sentit, una enquesta et dona informació representativa, però molt poc matís. En el cas concret de la discriminació, has de recollir informació de col·lectius molt minoritaris i això casa malament amb obtenir una mostra que sigui representativa de la població. Mesurar aquesta diversitat és un gran repte».

L'enquesta de victimització de Barcelona durant un temps feia preguntes dicotòmiques sobre grups de risc, per exemple joves o grups concrets dins del jovent. No obstant això, es va decidir no continuar preguntant-ho d'aquesta manera, perquè es va considerar que podria reforçar l'estigmatització. Aquí hi ha un dilema tècnic, apunta Rodríguez: «Cada vegada som més sensibles, a la institució, sobre com evitar l'estigmatització. La realitat, però, és que hi ha grups de població que treballa amb aquests imaginaris i que, quan veu una persona d'una fesomia determinada, canvia de vorera. I això ha de sortir per a poder treballar aquests prejudicis, sobretot si darrere hi ha pors o problemes de convivència reals». Anabel Rodríguez considera que a nivell metodològic, «una forma perquè aflorin aquestes qüestions sense orientar les respostes és fer preguntes obertes, tot i que són més complexes d'analitzar. La resposta espontània és molt important quan fas recollida d'informació. De fet, les persones que treballen a barris i a districtes han de poder fer escolta activa i identificar quina por concreta hi ha darrere dels prejudicis i treballar-les, a través d'eines com la Intervenció-Acció Participativa, i no tant des de l'anàlisi freda. També la policia local ha de saber escoltar i intervenir en diàleg amb la ciutadania. Per exemple, si hi ha un assentament de població migrada que està generant discursos que freguen la xenofòbia, has de saber quines pors hi ha al darrere, ho has d'abordar, no els pots dir "no em digui això, que és xenòfob"». Si bé això requereix de molta expertesa en anàlisi, també se'n requereix en la intervenció.

Disseny ambiental

La planificació, el disseny i la cura de l'espai urbà poden condicionar tant la seguretat com la percepció de la seguretat de la ciutadania. Amb aquest punt de partida, algunes corrents i iniciatives des de la criminologia, la sociologia o l'urbanisme han desplegat propostes i polítiques per a analitzar i prevenir quins factors ambientals i urbanístics poden facilitar la comissió de delictes o alimentar la por a ser-ne víctima.

La criminologia ambiental considera que la conducta delictiva està influenciada per l'ambient i l'entorn del criminal i la víctima, fins al punt que aquests condicionen la presa de decisions de la persona que comet el delicte,⁵⁴ alhora que exposa que els delictes tendeixen a concentrar-se en punts conflictius o calents. El centre de l'anàlisi no és l'individu, sinó les àrees en què viu i la resposta a per què determinats delictes es concentren especialment en certs indrets de l'espai urbà.⁵⁵ És a dir, com les característiques socio-espacials de la ciutat poden afavorir l'oportunitat de cometre delictes i l'existència de tendències i patrons que explicarien i, per tant, permetrien preveure el comportament criminal. També pren importància, dins d'aquest paradigma, la controvertida teoria de les «fines-tres trencades»,⁵⁶ que sosté que el desordre social i físic/visual en espais urbans pot contribuir a generar una atmosfera de deixadesa i de «ciutat sense llei», que afavoreixi la comissió de delictes i violències. Des de la criminologia crítica, però, s'advoca per problematitzar els espais, i no tan sols descriure'ls de manera acrítica. D'aquesta manera, es defensa la

54. Cornish, Derek B. i Clarke, Ronald V. (ed.). 1986. *The reasoning criminal: Rational Choice Perspectives on Offending*. Nova York: Springer-Verlag.

55. Fernández Molina, E., Vázquez Morales, D. i Belmonte Mancebo, M. (2013). *Los puntos calientes de la delincuencia. Un análisis de la distribución espacial del fenómeno delictivo en la ciudad de Albacete*. IV Jornadas Ibéricas de Infraestructuras de Datos Espaciales.

56. Wilson, James Q. i Kelling, George L. (1982). «Broken Windows. The police and neighborhood safety». *The Atlantic*.

necessitat de parar atenció a les relacions de dominació que condicionen el disseny de les ciutats, així com als mecanismes d'estigmatització subjacents a les «oportunitats del fet delictiu».

La prevenció situacional són, doncs, un conjunt d'estratègies i pràctiques de prevenció del delictes que busca reduir les oportunitats de cometre aquests, mitjançant l'estudi de l'entorn per anticipar les potencials infraccions i dissuadir-ne els seus perpetradors, a través de mesures arquitectòniques, urbanístiques, socials, tecnològiques, ordenances reguladores o guies de consells i altres eines dirigides a millorar l'habitabilitat de l'espai públic. Si bé l'abordatge del disseny urbà pot ser efectiu per a prevenir determinats delictes i influir la percepció d'inseguretat, aquestes teories no són neutrals, sinó que parteixen de punts de vista morals i ideològics que es corresponen amb postures diferents dins la pròpia disciplina de la criminologia. «Bona part de la teoria i la pràctica criminològica parteixen d'un consens moral imposat, que estableix els límits del què és considerat un comportament acceptable o inacceptable, sense context, ni negociació»,⁵⁷ exposa Carolyn Whitzman a *The Handbook of Community Safety, Gender and Violence Prevention. Practical Planning Tools*. Alhora, el discurs de la prevenció situacional pot ocultar, deliberadament o conscientment, la importància de l'estructura i dels sistemes de dominació i opressió que operen contra certs grups socials. Com a exemple, el sensellarisme no és en sí mateix cap delictes i, tanmateix, algunes polítiques de disseny ambiental aposten per un urbanisme hostil cap als qui dormen al carrer, en nom de la percepció d'inseguretat o l'higienisme securitari.

D'entre les aproximacions més transversals i contemporànies a aquesta corrent, trobem la **Prevenció del delictes a través del disseny ambiental** (CPTED, per les sigles en anglès), que pot centrar-se no només en el disseny dels espais físics urbans, sinó en els aspectes socials relacionats amb la convivència, els drets i la diversitat, indispensables per

57. Whitzman, C. (2008), op. cit.

abordar la seguretat material, però també la percepció d'inseguretat. La por a ser víctima de violència o d'un delictes pot tenir un impacte notable en el comportament individual i comunitari, és a dir, conseqüències que al seu torn són, també, materials. «Si jo sento por, em tancaré a casa, deixaré de participar de l'espai públic, no deixaré els nanos sortir. Si hi ha un barri on el carrer està buit perquè la gent el percep com a insegur, tens un problema social i econòmic i aquell espai serà un espai degradat», assenyala Francesc Guillén, que a més de ser responsable d'organització al Departament d'Interior, també forma part de l'**Associació Catalana per a la Prevenció de la Inseguretat a través del Disseny Ambiental** (ACPIDA). L'entitat té com a objectiu promoure a Catalunya la CPTED, guiada per tres principis que es retroalimenten.⁵⁸

- El control natural d'accessos, que fa referència a la necessitat d'establir una diferenciació clara entre l'espai públic i l'espai privat, delimitant zones entre uns «usuaris legítims» i uns potencials intrusos, que percebrien que aquella no és una zona d'accés públic.
- La vigilància natural o control informal, els «ulls al carrer» dels «propietaris naturals»,⁵⁹ que entronca amb el sentiment de pertinença i territorialitat dels habitants d'una àrea, l'anomenat «espai defensiu».⁶⁰ Les persones defensen el territori que senten que els pertany i, per tant, la planificació i el disseny han de fomentar aquesta adhesió de la gent al territori, que garantirà la predisposició comuna a gestionar-lo i, per tant, a cuidar-lo i controlar que sigui cuidat.

58. San Juan Guillén, C. i Vozmediano Sanz, L. (2021). *Guía de prevención del delito. Seguridad, diseño urbano, participación ciudadana y acción policial*. Barcelona: J.M. Bosch, p. 50-53.

59. Jacobs, J. (1973). *Muerte y vida de las grandes ciudades*. Reeditat al 2011 per Capitán Swing.

60. Newman, O. (1972). *Defensible Space: People and Design in the Violent City*. Londres: Architectural Press.

- El potencial per a la interacció social. El carrer ha de tenir usuaris de forma constant, és a dir, l'espai públic ha de ser participat, compartit. Els vincles comunitaris han de ser reforçats i la xarxa d'«ulls al carrer» augmentada amb els dels que poblen l'espai públic.

Per tant, el CPTED vincula allò espacial i allò social per a construir solucions efectives adaptades a circumstàncies i espais concrets, per exemple un grup de carrers o d'edificis, i que passen per incloure tot tipus d'actors, amb diferents trajectòries i expertesa.⁶¹ Solucions amb resultats difícils d'obtenir a molt curt termini. Guillén aclareix:

El disseny és transversal, costós, va molt més enllà de la planificació urbanística. Has de pensar qui hi haurà en aquell espai, quin perfil de persones, quines activitats s'hi faran, quins espais comuns hi haurà. Has d'acabar fins i tot condicionant el tipus d'habitatge i qui hi va a viure, perquè funcioni. Enviar la policia és més senzill, però no més efectiu.

La prevenció del delictes a través del disseny ambiental és una eina sovint enfocada a la prevenció d'alguns delictes concrets –com ara agressions sexuals, robatoris o atacs al mobiliari urbà– i a incidir en la percepció d'inseguretat, així com a fomentar vincles de convivència, tanmateix, és important considerar que la seva acció i les seves propostes tenen un biaix amb conseqüències potencials. En aquest sentit, la centralitat del delictes pot contribuir a invisibilitzar les causes profundes que alimenten les violències socials i comunitàries i que poden afavorir, al seu torn, la comissió de delictes. De fet, des d'una perspectiva feminista, l'àmbit públic no pot desvincular-se del que succeeix al privat: la consigna clàssica del feminisme «allò personal és polític» també s'ha d'aplicar a l'àmbit de la seguretat. També es defensa un cert dinamisme en les categories de víctima i victimari, ja que hi ha risc de

61. European Forum for Urban Security. «Security by design: how to render public spaces both safe and open to all».

produir i reforçar categories inamovibles que no permeten una anàlisi profunda i complexa dels fenòmens, ni tampoc per recórrer en termes de justícia restaurativa i transformació de violències, ja que etiqueten les persones en adjectius estancs.

Alhora, un excessiu control d'accessos o de delimitació simbòlica dels espais pot provocar una deriva negativa del sentit de pertinença i territorialitat, fomentant actituds xenòfobes i pràctiques d'aïllament, guetització o exclusió social. De la mateixa manera, en termes de classe, gènere o raça, la manca d'una perspectiva interseccional en les polítiques de CPTED pot portar com a conseqüència un augment de la percepció de seguretat d'una part de la població a costa de l'expulsió d'altres grups. Com a exemple, un informe publicat a Suècia mostrava com, en un barri on s'havia intervingut a través del disseny ambiental preventiu, l'augment de la percepció de seguretat anava vinculada a l'homogeneïtzació del perfil d'habitants, la majoria dones blanques de classe mitjana.⁶² Les autores descriuen com l'obsessió amb l'ordre i l'homogeneïtat que subjau a la visió hegemònica sobre el planejament urbà ha acabat per reforçar la segregació i la discriminació. En aquesta mateixa línia, el col·lectiu estudiantenc d'arquitectes, urbanistes i activistes negres «Design as Protest», lluita per denunciar i confrontar «un planejament urbà i arquitectònic que reforça la militarització i el supremacisme blanc, a través de lògiques de finançament, infraestructures, transport o accés a espais verds que són concebudes per a perpetuar l'explotació de les comunitats racialitzades».⁶³

Alhora, iniciatives vinculades a la prevenció situacional i molt en boga actualment, com l'ús cada vegada més massiu de tecnologies de videovigilància i predicció del comportament, o els anomenats mapes de delinqüència o *hotspots*, plantegen dilemes específics, sigui pel seu caràcter

62. Yates, A. (2021). «The 'Noir' Side of Planning: White, Middle-Class Women's Fear of Crime and Urban Design». *Nordic Journal of Urban Studies*, vol.1, 1.

63. Harvard University, Graduate School of Design (22/06/2020). «Design as Protest: How can designers stand for, fight for, and build an anti-racist future?».

invasiu en el dret a la privacitat o pel seu potencial estigmatitzador. En el cas dels mapes de delinqüència, que s'utilitzen per a predir on succeeixen i, per tant, on és més probable que succeeixin més delictes,⁶⁴ la principal crítica fa referència a l'ús de dades descontextualitzades que «poden conduir a l'estigmatització de determinats barris, que són tractats com a escenaris de delictes i, per tant, com a nius de delinqüents, en lloc de posar l'èmfasi en prevenir les causes estructurals que faciliten la delinqüència».⁶⁵

Bona pràctica: Sant Cosme, el Prat de Llobregat (Baix Llobregat)

Fa dues dècades, l'estigma que acompanyava Sant Cosme (2.500 habitants) era el d'un barri sense llei. On, es deia, la policia no hi podia posar el peu. Situat al sud-est del nucli urbà del Prat de Llobregat i construït als anys seixanta, per allotjar les persones que poblaven les barraques de Montjuïc, amb materials barats i deficiències en la construcció que obligarien a aixecar-lo de nou dècades després, Sant Cosme va ser, «des de la seva gènesi, un barri castigat per la segregació urbana i la vulnerabilitat social».⁶⁶ El conjunt d'indicadors demogràfics, culturals, socials, econòmics i conviencials situen a Sant Cosme en una posició diferenciada de la resta del municipi. Però, més enllà de la creu que porta associada, Sant Cosme també és paradigma de lluita i mobilització veïnal i comunitària, i el seu procés de remodelació es posa repetidament com a exemple de disseny i prevenció

64. Fernández Molina, E., Vázquez Morales, D. i Belmonte Mancebo, M. (2013), op. cit.

65. Campisi, G., Díaz Bodoque, C. i Miralles Crespo, N. (2021). *Vigilancia hi-tech en tiempos del COVID-19*. Barcelona: ODHE.

66. Pasalamar, C. i Funes, A. (2021). «El barri de Sant Cosme del Prat de Llobregat, una experiència de reivindicació, remodelació i acompanyament sociocomunitari». *Revista Papers*, núm. 63.

ambiental amb impacte en la seguretat i en la percepció de seguretat de les veïnes. L'Ajuntament hi intervé des de principis dels noranta sota aquesta perspectiva, primer des del servei de reallojament, que va derivar més tard en un projecte liderat per un equip d'educadors i educadores que van contribuir a constituir nuclis de convivència en aquest territori, on el 100% de l'habitatge és de construcció pública i de protecció oficial. A dia d'avui, el barri compta amb el Servei de Prevenció i Gestió de Conflictos de Convivència que sempre ha tingut gent al carrer i a les escales de veïnes.

«El barri té una dinàmica pròpia que la distingeix de la resta del Prat», diu Xavier Gómez, educador social i coordinador del Servei de Prevenció i Gestió de Conflictos de Convivència al barri. «Sorgeix d'una remodelació a diferents ritmes, es tira a terra i se'n construeix un altre. Actualment es divideix en dues zones: una amb estructura de blocs circulars i zones d'espai públic-comunitari al mig i una zona més complexa, més guetitzada», exposa.

Per a Arnau Funes, cap de l'Equip d'Actuació Integral de Sant Cosme a l'Ajuntament del Prat de Llobregat, que porta més de dues dècades treballant al barri, els espais interiors dels blocs (que es coneixen popularment com a «roscos») «van ser pensats com a espais de trobada de veïns i veïnes, però amb els anys també han estat afectades per la dinàmica generalitzada de trencament de vincles comunitaris. Actuen, sobretot, com a zones de pas, d'entrada i sortida, en alguns casos també d'estacionament de ciclomotors, però en no quedar a la vista, també són un espai de claroscurs, on es poden generar situacions diferents a les del carrer. Ocasionalment, hi ha presència de grups de joves a les nits, però no considerem que siguin espais conflictius en relació a l'ús i a la convivència i la seguretat».

En canvi, a la petita part del barri anomenada «setena fase», que consta de set blocs amb 140 habitatges situats al límit de Sant Cosme,

la dinàmica i, per tant, l'abordatge des del Servei, són figures d'un altre paner. Xavier Gómez apunta: «És una part molt petita, però molt complexa, del barri. Les conseqüències del que hi passa genera una percepció veïnal a Sant Cosme i al Prat molt forta. Aquí les famílies que formaven part del tràfic de drogues als anys vuitanta i noranta hi continuen essent, però també han entrat l'individualisme i els canvis socials. Ens és molt difícil atacar la degradació, fins i tot la física, per dinàmiques molt invasives pel que fa a l'ús de l'espai públic i d'altres, per a les quals la intervenció educativa o de manteniment, fins i tot la policial, són insuficients».

Les dues ànimes del barri requereixen, segons expliquen, abordatges diferents. Si bé es requereix d'una òptica transversal, que tingui en compte multiplicitat de fenòmens i actuacions. En el cas dels blocs que segueixen la planificació més nova, es treballa en termes d'estructura del barri i usos, principalment des de la prevenció i amb tres potes: policia local, servei de convivència i serveis de manteniment i obres. Funes assegura: «Malgrat no tenir la vida que tenien abans, sí que són zones que es cuiden especialment en termes de neteja i reparacions per evitar la sensació de degradació i de "finestres trencades". Si el veïnat detecta desperfectes o alguna cosa trencada o malmesa, s'actua de seguida, el servei funciona molt bé». En aquesta part del barri, les principals estratègies són la presència al carrer i la proximitat, mitjançant una taula comunitària, però també reunions (formals i informals) amb veïns, veïnes i entitats; observació i escolta; dinamització de processos participatius; i l'existència d'una Oficina d'Informació i Atenció al Ciutadà pròpia.

Pel que fa a la «setena fase», la conflictivitat en aquesta zona del barri està molt vinculada també a les desigualtats socioeconòmiques i la vulnerabilitat social, amb seccions amb rendes molt baixes, fracàs escolar, atur, molt baix nivell de formació i capacitació i major incidèn-

cia de problemes de salut i de salut mental. «Per això el que oferim és, sobretot, formació prelaboral, molta intervenció comunitària amb entitats, com el grup de dones gitanes o la Fundació Secretariat Gitano, des de petits focus però amb una estratègia global, amb esforços d'intervenció comunitària, lúdica i educativa a les escoles i al carrer, des del Servei d'Atenció Integral», explica Funes. «Abans podies fer una intervenció grupal anant a parlar amb els més grans de la comunitat, existia una estructura més piramidal de respecte i autoritat als majors, que ara en bona part no es dona. La continuïtat de negocis il·legals genera dificultats a l'hora d'intervenir amb els joves, per exemple en termes d'oferir-los sortides ocupacionals o educatives, ja que part tenen independència econòmica vinculada a aquests negocis», afegeix.

Una de les problemàtiques amb més incidència en termes de violències comunitàries en aquesta part del barri són les violències de gènere i sexuals, que a més es denuncien significativament menys que a la resta de Sant Cosme. Com a abordatge específic, el Servei d'Atenció Integral, en col·laboració amb el Servei d'Informació i Atenció a les Dones (SIAD), va impulsar un grup de dones per a la salut i actualment s'intenta adaptar el SIAD i els serveis que ofereix, per a poder arribar a aquestes comunitats de dones.

Però, en línia amb la proposta del CPTED, una de les qüestions que articula tota l'actuació que es fa a Sant Cosme és l'empoderament veïnal i el vincle amb el territori, el sentiment de pertinença. «Sant Cosme té molta identitat i orgull de pertinença al barri, per allò bo i dolent. Intentem actuar sobre la visió del veïnat que està cansat que la visió del barri sigui negativa i posar de relleu totes les coses positives que hi passen, amb campanyes com "Sant Cosme es cuida", on vinculem la cura de les persones i la cura del barri. I, també, recuperant la història i la memòria del barri al teixit associatiu i a les escoles. Si estimes el barri, el cuides», remata Funes.

Perspectiva de gènere i feminista

La perspectiva o enfocament de gènere implica l'anàlisi de l'impacte diferencial de pràctiques, projectes, polítiques i lleis sobre els homes, les dones i altres identitats de gènere, i en la relació entre aquestes. Alhora, la seva aplicació transversal visibilitza necessitats, experiències i violències que queden ocultes o que afecten desproporcionadament les dones, prioritzant la transformació de les causes d'aquesta discriminació, que radica en el sistema d'organització social patriarcal. La seguretat ha estat, fins a les darreres dues dècades, un camp impermeable a la perspectiva de gènere, malgrat les aportacions des del feminisme acadèmic i activista, que advoca per una reinterpretació d'aquesta que contempli les amenaces existencials i necessitats de les dones i de la població amb identitats de gènere i sexuals no normatives. La perspectiva feminista de la seguretat parteix del reconeixement de les normes socials de gènere i de la desigualtat i l'opressió patriarcal com a generadores d'inseguretat per a les dones,⁶⁷ a més de connectar de forma irrenunciable les violències que tenen lloc en els àmbits públic i privat.

Les violències es connecten, doncs, no com a fenòmens aïllats, sinó amb múltiples vincles entre les que es viuen als carrers i a les cases, en l'àmbit de la parella i la família, les violències en l'àmbit comunitari i en els àmbits estatal i global, el que Cynthia Cockburn anomena «continuum de les violències».⁶⁸ El reconeixement d'aquest vincle, de la continuïtat entre les diferents formes de violència, és una de les principals aportacions de les teories feministes sobre seguretat, sobretot en el marc del procés de

67. Urrutia, P., Vilellas, M. i Vilellas, A. (2020). *Seguridad Feminista. Aportaciones conceptuales y desarrollo actual*. ICIP.

68. Cockburn, C. (2004). «The Continuum of Violence: A Gender Perspective on War and Peace» a Giles, W. (ed.). *Sites of Violence: Gender and Conflict Zones*. Oakland: University of California Press.

securització actual, en què les violències de gènere i sexual són conceptualitzades com a un fet exclusivament interpersonal, obviant l'abús de poder, la desigualtat i la discriminació simbòlica que es reproduïx des del sistema, des de l'Estat i les institucions, les anomenades violències institucionals o estructurals. És a dir, i en l'àmbit que ens ocupa, la desigualtat i la discriminació que es perpetua a través de polítiques públiques locals (o de la manca d'aquestes) que poden acabar per revictimitzar les dones i persones LGTBI+ en el seu conjunt, o bé a grups concrets dins d'aquestes, com ara les dones migrades o les supervivents de violència.

Per altra banda, la introducció de la perspectiva de gènere en el camp de la seguretat local, situa nocions com la vulnerabilitat i les cures al centre dels debats, les pràctiques i les polítiques, assumint que la inseguretat es deriva, en part, de la consciència de la fragilitat i la interdependència humana i que és ineludible.⁶⁹ Aquesta mirada extensa sobre les violències, les amenaces a la seguretat, qui les pateix i d'on provenen, i el paper que hi juga el gènere, permeten definir camins més amplis de resposta a aquestes amenaces. Respostes que, tanmateix, són incompletes si no es parteix d'una perspectiva interseccional, que tingui en compte la diversitat entre les dones i les persones LGTBI+ i, en conseqüència, les diferències en la percepció i la materialització del poder i la desigualtat, en funció del gènere, però també de l'ètnia i origen, la classe social, l'estatus legal, la identitat de gènere o l'orientació sexual.

La vocació de la inclusió de gènere en les polítiques públiques de seguretat local no és únicament a efectes de variable d'anàlisi, sinó també transformadora. Per això, la seguretat de gènere o feminista no és neutral en termes de resposta a aquestes amenaces. Existeixen mirades divergents dins del feminisme pel que fa a l'abordatge de la seguretat i la inseguretat, especialment pel que fa a la relació amb l'Estat, amb la securització, i amb una gestió de les amenaces que impacti negativa-

69. Cohn, C. (ed.) (2015). *Las mujeres y las guerras*. Barcelona: Institut Català Internacional per la Pau.

ment les violències comunitàries⁷⁰ o que vagi en la direcció de desempoderar encara més a les dones, per exemple a través de narratives de terror sexual.⁷¹ Si bé és una opinió compartida que les principals amenaces contra els cossos i les vides de les dones i persones LGTBI+ –com ara la violència de gènere i sexual, la desigualtat econòmica o la manca d'accés a la salut sexual i reproductiva–, generen una situació de vulnerabilització i inseguretat, existeix un dissens profund sobre quina ha de ser la resposta i sobre si aquesta ha de ser formulada en termes securitaris. Des dels estudis feministes sobre seguretat es convida, però, a pensar i impulsar polítiques, eines i pràctiques de transformació de violències que no posin la centralitat de l'actuació en el càstig, sinó en la responsabilització individual i comunitària, en la reparació del dany causat i en les garanties efectives de no-repetició de les violències.

Polítiques locals de seguretat des del feminisme i el gènere a Catalunya

L'aplicació a les polítiques de seguretat local del gènere i dels estudis feministes sobre seguretat té múltiples traduccions: des del disseny i la planificació urbana i el dret a la ciutat de les dones i persones LGTBI+, en tota la seva diversitat, a l'abordatge i l'atenció de violències comunitàries i interpersonals a l'espai públic i privat, tant amb les agredides com amb els agressors i amb la comunitat que sosté i habilita la violència. També implica la incorporació del teixit social feminista i antiracista i dels lideratges comunitaris com a actors. En aquest sentit, les accions es duen a terme especialment en tres línies:

70. Miralles, N. (2019). *Gènere i polítiques de la inseguretat. Una mirada feminista als impactes de la militarització d'Occident*. Barcelona: Centre Delàs d'Estudis per la Pau.

71. Les narratives mediàtiques i polítiques de terror sexual són un mecanisme de dominació dels cossos i les vides de les dones, que instrumentalitza el perill de l'agressió sexual per disciplinar el seu comportament sexual i moral, buscant confinar-les a l'espai privat. Per a més profunditat, veure el treball de Nerea Barjola sobre el terror sexual: Barjola, Nerea (2018). *Microfísica sexista del poder. El caso Alcázar y la construcción del terror sexual*. Barcelona: Virus

a) Plans locals de seguretat amb perspectiva de gènere

El Departament d'Interior va encomanar, al 2020, la **Guia per a l'elaboració de diagnòstics de seguretat amb perspectiva de gènere en l'àmbit rural i urbà**,⁷² que ofereix algunes claus en termes d'aplicació de la perspectiva de gènere a l'àmbit de la seguretat, aplicant a més les premisses al districte de Ciutat Vella (Barcelona) i Mataró. La Guia advoca per ampliar l'abast del concepte de seguretat objectiva a comportaments delictius i no delictius en l'espai públic i privat, superant la compartimentació tradicional «que contraposa la seguretat del domicili als perills de l'espai públic».⁷³ Alhora, apunta les afectacions que generen les violències i discriminacions en els drets i llibertats de les dones i les persones LGTBI+, contribuint a restringir la mobilitat i la participació d'aquestes, a erosionar la seva autonomia, a desempoderar i a reforçar el seu aïllament i el trencament de vincles i xarxa. El document advoca per una resposta integral a l'hora de realitzar diagnòstics i plans de seguretat, que mobilitzi a una diversitat d'actors institucionals i socials, que es basi en la coordinació entre diferents àrees (seguretat, urbanisme, serveis socials, educació, igualtat) i que es desplegui mitjançant metodologies participatives, prioritzant la presència del teixit social feminista com a interlocutores clau.

Paral·lelament, alguns municipis de la demarcació han aprovat o estan en procés d'aprovar els primers plans locals de seguretat amb enfocament de gènere. És el cas d'Alella⁷⁴ o Sant Vicenç de Montalt,⁷⁵ que van aprovar els seus plans l'any 2019, i que aposten per desagregar dades en funció del gènere en la informació quantitativa, així com per incloure

72. Naredo Molero, M. i Praxàgora Cooperativa (2020). *Guia per a l'elaboració de diagnòstics de seguretat amb perspectiva de gènere en l'àmbit rural i urbà*. Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació de la Generalitat de Catalunya.

73. *Ibidem*

74. Pla Local de Seguretat de l'Ajuntament d'Alella 2019-2021.

75. Pla Local de Seguretat de Sant Vicenç de Montalt 2019-2021.

la perspectiva de gènere i les experiències de les dones en la recollida d'informació qualitativa. A més, la incidència de les violències de gènere i el funcionament del circuit d'atenció i denúncia d'aquestes té un paper central en l'estratègia plantejada. També d'altres municipis com el Prat de Llobregat aprovaran enguany un pla local de seguretat⁷⁶ que incorpora la perspectiva de gènere. Aquest procés està essent impulsat també per l'Àrea d'Igualtat i Sostenibilitat Social de la Diputació de Barcelona que, en col·laboració amb el Gabinet de Seguretat, ha engegat una iniciativa dins del projecte **Xarxa de Territoris Lliures de Violències Masclistes**, que formarà referents d'igualtat al cos de policia local de Castelldefels, el Prat de Llobregat, Manresa, Tona, Rubí, Sabadell, Sant Joan Despí i Vic.⁷⁷ Com a resultat del procés s'elaborarà un recurs pedagògic de recomanacions sobre l'abordatge de les violències masclistes per part dels cossos de seguretat locals i una guia per incorporar la perspectiva de gènere als plans locals de seguretat.

b) *Espai públic, disseny urbà i arquitectura feminista*

Les estratègies per a prevenir i reduir la inseguretat de gènere a l'espai públic s'ha vehiculat en bona part a través d'accions relacionades amb el disseny i planificació urbana, per exemple enfocades a la il·luminació i millora dels punts que generen més sensació d'inseguretat entre les dones i les persones LGTBI+. Així, s'han dut a terme iniciatives inspirades en els «mapes de la ciutat prohibida» per a les dones, que es van popularitzar a principis del segle XX al País Basc⁷⁸ i que identificaven enclavaments urbans considerats o percebuts com a insegurs per a les dones, formulant

76. *Llobregat Digital* (08/02/2022). «Comença a elaborar-se el Pla local de seguretat del Prat amb perspectiva de gènere».

77. Diputació de Barcelona (02/02/2022). «Iniciem un projecte per a l'abordatge de les violències masclistes des dels cossos de seguretat locals».

78. Ayuntamiento de Irun (2011). «Mapa de la ciudad prohibida».

recomanacions per intervenir-hi. En aquest sentit, Sant Cugat, per exemple, va elaborar un mapa amb els «espais de la por», els punts del municipi que són més insegurs per a les dones, mitjançant una consulta oberta a les dones del municipi. L'elaboració del mapa incorporava, també, una resposta en forma d'intervenció, millorant la il·luminació, intensificant la vigilància o introduint canvis en l'ús de l'espai públic.⁷⁹ Aquests mapes es basen molt sovint en la informació extreta de les «**marxes exploratòries**» del col·lectiu d'arquitectes i urbanistes Col·lectiu Punt 6.⁸⁰ Les marxes són rutes urbanes fetes per dones que permeten efectuar comprovacions in situ dels elements que poden millorar la seva percepció de seguretat i valorar la seva utilitat en els espais públics (il·luminació, mobiliari urbà, accessibilitat, arbrat i verd urbà, etc.). Aquesta iniciativa serveix com a procés participatiu en diagnòstics sobre percepció de seguretat des d'una perspectiva feminista i s'han realitzat de forma extensa per tota la geografia catalana. Són, per tant, una eina metodològica d'auditories d'espai urbà i vida quotidiana a partir de l'observació, l'experiència directa i la participació de les dones. S'incorpora així la perspectiva de gènere en el disseny de l'espai urbà i les diferents veus rellevants en la seva construcció.

c) *Abordatge i atenció a violències masclistes i lgtbifòbiques als espais públic i privat*

En la darrera dècada, l'abordatge de violències des de l'àmbit de la seguretat s'ha estès en nombrosos municipis de la demarcació, especialment en dues línies: la detecció i prevenció de violències a l'espai públic i l'atenció adequada a les víctimes i supervivents. Pel que fa a l'abordatge de violències a l'espai públic, s'han desplegat i aprofundit estratègies com la col·locació de punts d'atenció a violències, sensibilització i ges-

79. ACN (19/02/2019). «Sant Cugat elaborarà un mapa amb els “espais de la por” per prevenir possibles episodis de violència masclista». Social.cat.

80. Web Col·lectiu Punt 6. «Marxes exploratòries a Vilafranca del Penedès».

ció d'agressions –els anomenats punts liles i irisats– a espais d'oci però també en espais quotidians, o les rutes segures orientades a reduir la incidència de violències sexuals en l'oci nocturn. Destaquen experiències com la de Vic, que al 2021 va començar a situar **punts liles itinerrants** en espais quotidians de la vida comunitària de la ciutat, com ara mercats o places, fora de l'horari nocturn, amb la idea d'ampliar l'abast d'aquests i de generar punts de referència per a la ciutadania.⁸¹ Una iniciativa que també han dut a terme municipis com Barberà del Vallès o la Garriga, que també han dut a terme una campanya d'identificació de comerços com a espais segurs i de confiança per a víctimes d'agressions i violències,⁸² o Berga. Aquesta ciutat és també pionera en el disseny de **rutes segures** durant la Patum i altres festivitats, tres recorreguts pensats perquè les dones que surtin de nit cap al centre de la ciutat o que s'encaminin després a casa puguin evitar la percepció d'inseguretat que creen alguns carrers poc il·luminats, estrets o amb mobiliari urbà que dificulta veure si hi ha algú més a la foscor.

La prevenció de violències de gènere a l'àmbit privat i la primera atenció a les víctimes són, també, dues de les prioritats de millora impulsades per la Diputació de Barcelona, emmirallant-se en algunes experiències que ja existeixen a ciutats com Sabadell i Barcelona, ja sigui mitjançant la formació d'agents i la capacitació de referents dins la policia local o adaptant espais més amables per a l'acollida de les denunciants. Joan Miquel Capell, cap del Gabinet de Seguretat de la Diputació de Barcelona, destaca especialment la feina del grup de prevenció creat dins la Guàrdia Urbana de Barcelona:

Es desplaça quan rep una alerta de dues persones que s'estan discutint, insultant o amenaçant en un domicili. Encara que en aquell moment la

81. Web Ajuntament de Vic (02/06/2021). «Vic instal·larà punts liles itinerants en espais quotidians de la ciutat en horari diürn».

82. Barberà del Vallès (07/06/2021). «Un total de 200 persones s'apropen als Punts Lila Quotidians».

possible víctima de violència no vulgui denunciar, es fa seguiment i una patrulla torna passades unes setmanes per parlar amb el veïnat o amb la persona afectada.

També és destacable el cas del **Servei d'Atenció a Victimes** que ofereix la Policia Municipal de Sabadell per atendre de manera personalitzada i coordinada denúncies tant per violència de gènere com relacionada amb la discriminació, l'odi o la intolerància per aspectes religiosos o ideològics.

Abdera, en canvi, és un bon referent pel que fa a l'adaptació d'espais dins la comissaria i la creació de referents especialitzats, sobretot d'agents dones, per a realitzar les primeres acollides a les víctimes.

Malgrat els avenços, existeixen encara reptes a abordar en relació a les polítiques de seguretat local feministes, com ara la preeminència de narratives de terror sexual que poden desempoderar les dones i noies en l'ús de l'espai públic, especialment de nit, generant l'efecte contrari al que en principi es pretén; o bé la necessitat de reforçar el treball amb les masculinitats, en relació amb el seu paper en les violències comunitàries i interpersonals.

Bona pràctica: Berga (Berguedà)

La Patum de Berga, Patrimoni de la Humanitat de la UNESCO, va comptar amb un servei d'informació i acompanyament al carrer per a la prevenció i detecció de situacions de violència masclista, conegut també com a Punt Lila, per primera vegada l'any 2018. Des d'aleshores ençà, són moltes les festes majors i celebracions al carrer que ofereixen aquest servei durant els seus actes nocturns. En el cas de Berga (16.600 habitants), a més, l'abast d'aquest recurs s'ha ampliat en els darrers anys, incorporant els punts liles quotidians a punts

cèntrics del municipi promoguts per la Diputació de Barcelona i les anomenades «rutes segures», en el marc de la campanya de sensibilització «Vull la nit».⁸³

Aquesta campanya, que es va impulsar al 2017, promou un oci a l'espai públic lliure de sexisme i és una iniciativa de l'Ajuntament de Berga, entitats juvenils i locals d'oci nocturn de la ciutat, que sensibilitza entorn als «comentaris masclistes, desagradables i degradants per la forma de vestir, la manca de respecte per l'espai personal, la insistència i pressió per obtenir el consentiment dels altres a l'hora de mantenir qualsevol tipus de relació, la intolerància envers la diversitat sexual o l'estigmatització d'actituds en funció del gènere de les persones que les porten a terme», segons s'explicava a la presentació.⁸⁴

L'any 2019, addicionalment, es van posar en marxa tres itineraris pensats perquè les dones que surtin de nit —per dirigir-se a les zones d'oci del centre de la ciutat o s'encaminin després a casa— puguin evitar la percepció d'inseguretat que creen alguns carrers poc il·luminats, estrets o amb mobiliari urbà que dificulta detectar la presència d'algú a la foscor.⁸⁵ Aquestes «rutes segures» es van decidir a partir de dues marxes exploratòries dinamitzades pel Col·lectiu Punt 6, escollint vies amples i il·luminades, amb edificis i locals on hi ha activitat les 24 hores, com ara la Policia Local, una benzina, l'estació de Bombers o una residència d'avis, buscant la complicitat dels establiments i senyalitzant-los. Les tres rutes s'inclogueren al mapa de la Patum que recull la informació rellevant de la festa i, segons declaracions de la regidora Roser Valverde a mitjans, va ser pensada «per ser una eina que pugui utilitzar-se la

83. Instagram. Campanya «Vull la nit».

84. *Nació Digital* (24/11/2017). «“Vull la nit”, Berga planta cara a les conductes sexistes a l'oci nocturn».

85. Márquez, P. (18/06/2019). «Berga marcarà tres rutes liles perquè les dones surtin de nit amb una major sensació de seguretat». *Nació Digital*.

resta de l'any, malgrat que és per Corpus que hi ha major afluència de persones a la ciutat».

Després d'una aturada arran de la pandèmia, al 2022 s'han reprès i amplificat les accions en aquest sentit, amb l'ampliació de punts liles a tres de les principals places que acollien actes festius de la Patum, a més d'un servei itinerant, que plegats van registrar més de 2.100 intervencions, entre accions informatives realitzades a l'espai habilitat a la plaça de Viladomat i pel servei itinerant, i accions d'assessorament o atenció a violències.⁸⁶

Paral·lelament, durant el 2022, el municipi ha habilitat cinc punts liles quotidians⁸⁷ en llocs de pas situats al centre de la ciutat, com ara la plaça Sant Pere o el mercat setmanal, o coincidint amb esdeveniments concorreguts, com la fira de la xocolata i la ratafia o la fira de jocs i de Nadal. La xarxa d'atenció involucra, també, el comerç i els equipaments de la localitat, amb l'objectiu que esdevinguin punts d'informació i sensibilització sobre les violències masclistes. En el cas de Berga, els punts de suports adherits a la xarxa local han estat sis farmàcies, que han rebut formació de cara a poder fer un acompanyament bàsic i adreçar la persona als serveis d'atenció professional disponibles. Els punts liles quotidians, impulsats en el marc del projecte Xarxa de Territoris Lliures de Violències Masclistes, de la Diputació de Barcelona, està orientat, sobretot, a generar sensibilització, atendre consultes i donar informació sobre violències sexistes i sexualitat.⁸⁸

86. *Regió 7* (29/08/2022). «El Punt Lila de La Patum va fer més de 2.100 accions entre els cinc dies de festa».

87. Web Ajuntament de Berga (21/05/2021). «Berga s'adhereix a una prova pilot de DIBA per acollir punts liles quotidians i crear una xarxa local d'informació i sensibilització sobre les violències masclistes».

88. Diputació de Barcelona (28/05/2021). «La Diputació de Barcelona posa en marxa una prova pilot a sis municipis per acollir punts lila d'informació i atenció a les violències masclistes».

Conclusions i recomanacions

En termes generals, la demarcació de Barcelona disposa d'un nombre destacable de bones pràctiques, si bé concentrades la majoria d'elles en els mateixos municipis i comarques, d'entre les quals destaquen especialment el Baix Llobregat i el Vallès Occidental. No es pot dir, però, que aquestes experiències responguin a una estratègia sistemàtica d'expansió de les polítiques de seguretat alineades amb la seguretat humana, feminista i comunitària, tret d'alguns casos concrets com les polítiques de mediació i d'introducció de la perspectiva de gènere, sinó que més aviat han estat desplegades a instàncies de l'administració local i, en alguns dels casos, s'han vist aturades pel canvi del partit al govern. Alhora, es detecta que un factor limitador de la innovació i la posada en marxa de bones pràctiques és el desavantatge comparatiu dels municipis mitjans-petits i petits, en termes de disponibilitat de recursos humans i econòmics. La inexperiència tècnica i la manca de pressupost dels municipis mitjans-petits i petits està essent, i així ho expressen diferents governs locals entrevistats per a aquest informe, una limitació clara a l'hora d'apostar per polítiques públiques de seguretat més integrals i holístiques, malgrat que alguns experts apunten a la possibilitat de fer més eficients els recursos econòmics i humans disponibles. Per exemple, amb una estratègia que no recaigui sempre en un redimensionament a l'alça d'efectius policials i que contempli la disponibilitat d'aquests efectius, però també d'actors comunitaris i altres tipus de perfils institucionals que desenvolupen tasques indirectament relacionades amb la seguretat i convivència. Aquesta mobilització no suposaria un cost per a l'administració i aprofitaria aprenentatges i sabers derivats de l'experiència i del coneixement de les dinàmiques de la comunitat.

En aquest mateix sentit, la responsabilització i mobilització del teixit social, veïnal i comunitari en la coproducció de polítiques públiques de seguretat i en la reconstrucció de vincles contra l'aïllament social és un aliat imprescindible per enfrontar la inseguretat percebuda. Malgrat l'informe giri al voltant de les polítiques públiques locals impulsades per l'administració, la nova empenta ciutadana cap a la democratització, la fiscalització i la revisió de funcions dels cossos policials, i cap a la gestió comunitària de la seguretat i la convivència, que sorgeixen especialment de barris i territoris que parteixen d'una relació conflictiva amb l'Estat i amb les forces i cossos de seguretat, constitueixen també una font d'aprenentatges inspiradors. Especialment, en el cas d'experiències on el govern local pot acompanyar, ajudar a impulsar o reforçar aquests processos comunitaris d'intervenció en seguretat. És el cas de múltiples experiències a l'Amèrica Llatina, per exemple a Argentina o Mèxic, i també, en el cas del nostre territori, del barri de la Trinitat Vella (Barcelona), de Manresa o les iniciatives per la convivència intercultural a Salt.

En el cas de Trinitat Vella, la inquietud veïnal per la seguretat va catalitzar un procés de dinamització comunitària en què, amb el suport d'Energies Comunitàries –un projecte del Servei d'Acció Comunitària de l'Ajuntament de Barcelona– es van organitzar tallers veïnals per a parlar de seguretat humana, procés que va cristal·litzar en un document útil.⁸⁹ Com a exemple de procés liderat exclusivament des de la comunitat, trobem el cas de la Xarxa d'Estructures Populars i Comunitàries de Manresa, on un procés d'instrumentalització del malestar i la inseguretat per part de l'extrema dreta va estar a prop de generar un brot racista i va atiar postures i polítiques molt en la línia d'una visió tradicional de la seguretat ciutadana. Com a oposició, es va iniciar un procés de formació, reflexió i d'acció al voltant de les alternatives de seguretat, que va donar

89. Grup de Treball Seguretat Humana i Construcció Comunitària (2020). *Seguretat humana i construcció comunitària*.

lloc a la publicació d'un llibret orientat al teixit associatiu.⁹⁰ Alhora, s'han impulsat diverses trobades veïnals que han recollit més de cent propostes per a uns barris lliures de violència i inseguretat, com ara la creació de grups de facilitació i mediació de conflictes conformats per referents veïnals, o la recuperació d'espais degradats mitjançant l'acció popular.

Alguns dels principals reptes que es presenten en termes d'impuls de polítiques locals de seguretat alineades amb el benestar, el dret a la ciutat, la igualtat i l'equitat, la cura, la cultura de la pau, la gestió democràtica, la transparència, el desenvolupament local i comunitari, la convivència, la cohesió social, la transformació de les violències i el respecte als drets humans i fonamentals, són la introducció acrítica, cada vegada més ràpida i sense temps al debat ciutadà de tecnologies de control i vigilància, accelerada per la pandèmia, o la utilització de la seguretat de forma instrumental i electoralista, que sovint limita la reflexió crítica i el desplegament de polítiques efectives a mitjà i llarg termini.

També l'abordatge policialitzat i la manca de finançament de recursos i serveis associats a problemàtiques que generen un impacte en termes de seguretat i convivència, com ara la salut mental o el consum de drogues, la persistència del racisme i de la deshumanització de certs grups socials i l'augment de les desigualtats econòmiques, constitueixen reptes clars al desplegament de polítiques de seguretat, que difícilment poden ser revertides únicament des de l'administració local. Alhora, el caràcter precari i temporal de les iniciatives de mediació, agents cívics, educadores de carrer, dinamitzadores comunitàries i altres actors que gestionen de forma pacífica conflictes a l'espai públic i comunitari, és una dificultat afegida a l'hora d'estabilitzar altres models de seguretat.

En termes de gènere, el fràgil equilibri entre la introducció d'aquesta perspectiva i la securització de les demandes feministes, per exemple assumint les narratives de terror sexual, requereix de la interacció, escol-

ta i validació del teixit associatiu feminista local, de les seves demandes i pràctiques, per tal de dissenyar accions orientades a la transformació de les violències i a la igualtat efectiva de gènere. En aquest sentit, la justícia transformativa feminista és un camp d'acció a explorar.

Davant dels reptes i dels escenaris de futur que es presenten, l'aposta conjunta i sistemàtica per la seguretat humana i comunitària, lligada a la centralitat de la cura, del suport mutu i del sosteniment de la vida, a través de polítiques transversals i integrals i amb estratègies a mitjà i llarg termini, sembla una de les poques sortides a l'alternativa de gestionar l'escassetat, el malestar i l'augment de les violències socials, comunitàries i interpersonals.

90. Xarxa d'estructures populars i comunitàries de Manresa (2022). *Mirades alternatives sobre seguretat*.